

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

18. YÜZYIL
TARİH MANZUMELERİNDE
TOPLUMSAL YAŞAM

YÜKSEK LİSAN TEZİ

Hazırlayan
Aliye Deniz ŞAMER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet MERMER

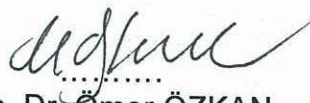
Ankara 2012

ONAY

Aliye Deniz ŞAMER tarafından hazırlanan "18. yy Tarih Manzumelerinde Toplumsal Yaşam" başlıklı bu çalışma, 15.06.2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Eski Türk Edebiyatı bilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.


Prof. Dr. Ahmet MERMER (Danışman)


Prof. Dr. İ. Hakkı AKSOYAK


Doç. Dr. Ömer ÖZKAN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ- BİRİNCİ BÖLÜM	1
A. DİVAN EDEBİYATI'NDA TARİH DÜŞÜRME GELENEĞİ ve 18. YÜZYILA YANSIMALARI	1
B.TARİH DÜŞÜRME ve TÜRLERİ	8
1.1.1.Tam tarih	10
1.1.1.1.Tek Mısra Tam Tarih	10
1.1.1.2.İki Mısra Tam Tarih	11
1.1.1.3.Beyit Halinde Tam Tarih	11
1.1.2.Ta'miyeli Tarih.....	12
1.1.2.1.Eksik Ta'miye	12
1.1.2.2.Fazla Ta'miye	12
1.1.3.Noktalı Harflerle Tarih	13
1.1.4. Noktasız Harflerle Tarih.....	13
1.1.5.Lafzen Tarih	14
İKİNCİ BÖLÜM.....	15
1. XVIII. YÜZYIL DİVANLARINDA BULUNAN TARİH MANZUMELERİ VE BU MANZUMELERDE TOPLUMSAL YAŞAMIN İZLERİ.....	15
1.1.Mansıb ve Tayinlere.....	15
1.1.1.Padişahların Tahta Çıkışı (Cülûsiye).....	15
1.1.1.1.Padişahın çadırı	18
1.1.1.2.Padişahın arabası	19
1.1.1.3.Padişah Kayığı	20
1.1.2.Sadrazamların Tayinlerine	21
1.1.3.Şeyhülislâm Tayinlerine	26
1.1.4.Kazaskerler	31
1.1.4.1.Rumeli Kazaskeri	31
1.1.4.2.Anadolu Kazaskeri.....	33
1.1.5.Vezir-Kâim-makâm.....	34
1.1.6.Reislik ve Reis'ül-küttâblık	35
1.1.7.Kethüdâ	36
1.1.8.Defterdâr.....	36
2.1.Doğumlar	37
2.1.1.Şehzâde doğumları.....	37
2.1.2.Sultan kızları	43
2.1.4.Şairlerin kendi çocuklarının doğumuna.....	46
3.1.Düğünlere	48
3.1.1.Sünnet	48
3.1.2.Evlilik	49
3.1.3.Damat olma	50
4.1.Ölümler	51
4.1.1.Şairlerin yakınları.....	51
4.1.2.Devlet adamları ve onların yakınları.....	55

5.1.Zaferler (Fütûhât)	67
5.1.1.Antlaşma\ Sulh.....	72
2.1.6.Sadaka-i Cariyelerin İnşa ve Yenilemeleri	73
2.1.6.1.Bina Yapımı ve Tamiri İçin Düşürülen Tarihler.....	73
2.1.6.1.1.Kasrlar\ Köşkler	73
2.1.6.2.Cami Yapımı ve Tamirine düşürülen tarihler	82
2.1.6.3.Tekke Yapımı ve Tamiri	86
2.1.6.4.Kütüphane Yapımı	87
2.1.6.5.Medrese Yapımına düşürülen tarihler.....	88
2.1.6.6.Türbe Yapımına Düşürülen Tarihler	89
2.1.6.7.Çeşme ve Sebil Yapımına düşürülen tarihler	89
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	101
ÖZET	1
ABSTRACT	1

ÖN SÖZ

Tarih düşürme sanatında ebced hesabına göre her harfin bir sayı değeri vardır ve tarih düşürülmek istenilen olay ile ilgili mısralarda her harfin sayı değeri toplanarak olayın gerçekleştiği hicri yıl bulunur. İsmail Yakıt'a göre tarih düşürme sanatı IX. yüzyıldan itibaren edebiyatın içinde yer almaya başlamış ve edebî bir nitelik kazanmıştır. Türk Edebiyatı'nda İstanbul'un fethiyle birlikte tarih düşürme sanatı artış göstermiş, XVIII. yüzyılda ise altın çağını yaşamıştır.

Padişahların tahta çıkışları, sadrazam ve şeyhülislam tayinleri, şehzade ve devlet büyüklerinin çocuklarının doğumları, ölümler ve evlenmeler gibi kişiye özgü olayların yanı sıra savaşlar, sulhlar, toplum için önemli olan mimari yapıların inşası gibi toplumu ilgilendiren hemen her konuda tarih düşürülmüştür. Bu yönüyle tarih manzumeleri bahsettikleri konular bakımından yazıldıkları dönemin sosyo-kültürel yapısını gözler önüne seren eserlerdir. Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Biz de çalışmamızın birinci bölümünde tarih düşürme geleneğinden ve bu geleneğin XVIII. yüzyıla yansımalarından, tarih düşürme sanatından ve düşürülüşüne göre tarih türlerinden bahsettik.

İkinci bölümde taradığımız divanlardaki tarih manzumelerini konularına göre tasnif ederek tarihte yer etmiş önemli şahsiyetleri ve mimari yapıları açıklamalarıyla birlikte verdik. Kaynaklarda bulamadığımız kişiler için düşürülen tarihlerde -herhangi bir hata yapmamak adına- sadece beyitleri sunmayı tercih ettik.

XVIII. yüzyıl tarih manzumelerini incelediğimiz bu çalışmada edebiyat tarihi açısından tarih manzumesi kaleme almış önemli şahsiyetlere yer verilirken adı çok fazla duyulmamış şahsiyetlere de yer verilmiştir. Bu şahsiyetleri ölüm yıllarına göre şöyle sıralayabiliriz: Tâib (Öl. 1723), Kâmî (Öl. 1723), Nedîm (Öl. 1730), İzzet Ali Paşa (Öl. 1734) (Öl. Sâmi (Öl. 1734), Sâkıb

Dede (Öl. 1735), Ârifzâde Âsım (Öl. 1737), Çelebizâde Âsım (Öl. 1760), Nesîb (Öl. 1763), Neyyir (Öl. 1762), Tırsî (Öl. 1766), Nihâli (Öl. 1773), Fıtnat Hanım (Öl. 1780), Ömer Besîm (Öl. 1781), Kânî (Öl. 1791), Zihnî (Öl. 1795), Esrâr Dede (Öl. 1796), Mekkî (Öl. 1798), Şeyh Gâlip (Öl. 1799), Sünbülzâde Vehbî (Öl. 1809), Sürûrî (Öl. 1814).

Yukarıdaki belirttiğimiz bu kişilerin tarih manzumelerine yüksek lisans veya doktora tezi olarak çeviri yazı metni hazırlanmış çalışmalardan ya da yayımlanmış kitaplardan istifade ettik. Bu manzumeler üzerinde hiçbir değişiklik yapmadan olduğu gibi almaya çalıştık ancak çeviri yazı harflerini kullanmadık. Ayrıca incelediğimiz manzumelerdeki hesaplanmamış tarihleri yanlış bir sonuca ulaşmamak adına hesaplama yapmadan verdik.

Tez çalışmamın her anında yanımda olan, maddi manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Tez konumun tespitinde bana yol gösterip teşvik eden ve diğer tüm safhalarda bilgi ve emeğini benden esirgemeyen tez danışmanım kıymetli hocam Prof. Dr. Ahmet Mermer'e sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Aliye Deniz Şamer

Mayıs 2012

KISALTMALAR

C	:Cilt
D.	:Divan
H.	:Hicri
K.	:Kit'a
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Öl.	:Ölüm tarihi
s.	:Sayfa
T.	:Tarih
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vb.	:ve benzeri

GİRİŞ- BİRİNCİ BÖLÜM

A. DİVAN EDEBİYATI'NDA TARİH DÜŞÜRME GELENEĞİ VE 18. YÜZYILA YANSIMALARI

Divan edebiyatı, Türklerin İslamiyeti kabul etmesiyle birlikte ortaya çıkan 13. yüzyıl ile 19. yüzyıl arasında devam eden edebî bir gelenektir. Arap özellikle de Fars edebiyatından etkilenen divan edebiyatı zamanla kendi estetik yapısını oluşturmuş bir edebiyattır.

Divan şiiri, içerik olarak kendi estetik yapısını oluştururken kendine has söz sanatları, söyleyişler ve belirli bir kurgu ortaya çıkarmıştır. Divan şairleri de bu kurguyu devam ettirirken geleneğe de uymak zorundadırlar.

Bu geleneğin içinde yer alan, yüzyıllardır şairler tarafından kullanılan tarih düşürme de, sözle ilgili olduğu için bir edebî sanat olarak nitelendirilmiştir. Tarih düşürmede ebced hesabına göre her harfin bir sayı değeri vardır ve tarih düşürülmek istenilen olay ya da kişi ile ilgili mısralarda her harfin sayı değeri toplanarak olayın gerçekleştiği hicri yıl bulunur. Önceleri sadece düşürülen tarihin akılda kalmasını amaçlayarak yazılan tarih manzumeleri, daha sonraki yüzyıllarda geleneğin de etkisiyle şairliğin gereklerinden biri sayılmıştır.

Estetik bir kaygıyla kaleme alınan tarih manzumeleri tarih düşürülen kişi ya da olay hakkında bilgi vermekle kalmaz dönemin sanat anlayışını da satır aralarında bizlere sunar. Sözü etkili kılma amacıyla olan şair, tarih düşürürken aynı zamanda dönemin sosyo-kültürel yapısını da gözler önüne serer. Tarih manzumeleri edebiyatın bir parçası olarak görülse de aynı zamanda tarih, mimari, sosyoloji gibi diğer bilimlerle de ilişki içindedir. Şair kendi sanatını gözler önüne sererken aynı zamanda da dış dünyayı ne kadar gözlemlediğini düşürdüğü tarihlerle gösterir.

Tarih düşürme sanatının kısaca tarihlemenin edebiyatımızda ilk olarak ne zaman başladığı tam olarak belirlenememiş, fakat İstanbul'un fethi, Rumeli

Hisari'nın yapımı ve sonrasında hızlanan, divan şairlerinin farklı yoğunluklarda ilgi gösterdiği bir sanat olmuştur. "Hemen hemen her kitabede ve divanda karşımıza çıkan bu sanatın Türk- İslam edebiyatı ve sanatının orta dönemlerinde kullanılmaya başlandığı söylene de ilk belirtilerinin daha eski bir geçmişe ait olduğu muhakkaktır." (Yakıt, 2010: 135)

İstanbul'un fethinden önce düşürülen tarihler kısa ve daha çok Arapça terkipler şeklindedir.

"Ahmet Yesevî'nin vefatına:

Ahmet veli-i cenneti 562" (Yakıt, 2010: 136)

"Mevlâna Celâleddin Rumî'nin vefatına:

Îbret 672" (Yakıt, 2010: 136)

"Nasreddin Hoca'nın vefatına:

İrtihâlül- Cinân 774" (Yakıt, 2010: 136)

"Tarih manzumesinin ne zaman ve ilk defa kim tarafından yazıldığı belli değildir. Ebcet dizisinin kökeni çok eski olmasına rağmen, bu dizinin her harfine verilen sayı değerleriyle tarih düşürme usulü daha yenidir. İlk anda ebced hesabı hangi tarihte ve ne zaman bulunmuşsa, tarih düşürmenin de o zaman o yerde ortaya çıkması gerekeceği akla gelebilir. Oysaki ebced hesabını çok eski çağlarda Samiler bulmuşlar ve sonradan Araplar bunu cifirde kullanmışlardır. Bu hesabın tarih düşürmede kullanılması ise çok sonraları İranlılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bundan dolayı ebced hesabı ile tarih düşürmenin başlangıcını bir sanmak doğru değildir. " (Pakalın, 1983: 267)

M. Zeki Pakalın tarih düşürme geleneğinin ne zaman ortaya çıktığının söylenemeyeceğini belirtse de İsmail Yakıt bu konuda şunları söylemektedir: "Ancak Evliya Çelebi'nin bize verdiği tarihler şayet sonradan düşürülmediyse, bu tarihlerin şiir içinde yer aldığını ve böylece edebiyatımızda yavaş yavaş yer aldığını söyleyebiliriz. Şu hâlde edebiyat tarihi açısından tarih düşürmecilik H.

IX. asırdan itibaren edebiyatta yer almaya ve edebî bir anlam kazanmaya başlamıştır.” (Yakıt, 2010: 138)

Fatih devrinde 1407-1459 yıllarında yaşamış Hızır Bey tarih düşürmede öncü isimlerden biri olmuştur. Her ne kadar ondan önce kelime, terkip ya da mısra olarak da tarih düşürülse de tarih düşüren kişiler tam olarak bilinmemektedir. “Hızır Bey’den sonra divan şiirinin içinde yer alan mısralarla söylemek adet haline gelmiştir. ” (Yakıt, 2010: 143)

Hızır Bey’den sonra hız kazanan tarih düşürme sanatı klasik Türk şiirinin yapısı içinde yer almıştır. Bursalı Haşimi, Dürrî, Seyyit Vehbî, Kamî, Kırımlı Rahmî, Nedim, Şakir, Raşid ve Enderunlu Fazıl gibi şairler tarih düşürme sanatının ustalarından sayılır, ancak bu sanat 18. yüzyılda Sürurî ile altın çağını yaşamıştır. Sürurî 2300’ü aşkın tarih manzumesi kaleme alarak bu sanattaki yeteneğini göstermiştir. Bu yüzyılda incelediğimiz divanlar içinde İbrahim Hakkı Divanı dışında tüm divanlarda farklı yoğunluklarda da olsa tarih manzumeleri yer almaktadır.

Bu devir şairler açısından oldukça zengindir. 1332 şair yetişmiştir ve bu şairlerden 168 tanesinin divanı bulunmaktadır. (Eflatun,2007:498). 18. yüzyıla ait incelediğimiz divanlar içinde tarih düşüren şairler sırasıyla: Nedîm, Kâmi, Kâni, Esrar Dede, Şeyh Gâlip, Sâmi, Çelebizâde Âsım, Fıtnat Hanım, Besîm, Tırsî, Tâ’ib, Mirzâ-zâde Ahmed Neylî, Ârifzâde Âsım, Nihâlî, İzzet Ali Paşa, Sâkıb Dede, Nesîb, Neyyir ve Zihnî’dir.

Bu yüzyılda başta Lale devri padişahı III. Ahmet olmak üzere I. Mahmut, III. Osman, III. Mustafa, I. Abdülhamid ve III. Selim tahta geçen padişahlardır. Şairleri ve sanatkârları koruyup gözeten bu padişahlardan I. Mahmut, III. Mustafa, I. Abdülhamid ve III. Selim’in tahta çıkışlarıyla ilgili tarihler düşürülmüştür.

Sâl-i târîh-i cülûsın didi ‘Âsım bendesi

Eyledi Sultân Mahmûd Hân-ı dâna-dil cülûs 1143

(Çelebizâde Âsım T. 23\8)

Yazdı târîh-i cülûsun Vehbiyâ kilk-i beyân
Şâh-ı mülk-ârâm-ı İslam oldu Sultân Mustafa 1170
(Sünbülzâde Vehbi T. 1\13)

Şehenşâh-ı zamân 'Abdü'l-hamîd Hanun sa'âdetle
Hele gördük cülûsın hamd ola Bârî te'âlâya 1187
(Fıtnat Hanım T. 19\20)

Bu târîh-i mücevherle olundukca cihân tebşîr
Selîm-i Sâlis oldu kâ'id-i cây-ı Süleymânî 1203
(Kânî D. 48\39)

Yukarıda belirttiğimiz şairlerin tarih manzumelerinin tüm divanlar içerisindeki sayı değerleri, tarih manzumelerinde kullanılan nazım şekilleri ve bahsedilen konular açısından inceledik ve aşağıdaki üç tabloyu oluşturduk.

Tablo 1.

Şair	Tarih manzumeleri	Diğerleri	Yüzde
Kami	79	511	%13.3
Neylî	79	401	%19.7
Nedim	60	299	%16.7
Sâmi	54	366	%12.8
Fıtnat Hanım	48	164	%22.6
Osmanzâde Tâ'ib	43	152	%22.0
Çelebizâde Âsım	36	148	%25.6
Şeyh Galip	35	710	%4.6
İzzet Ali Paşa	29	314	%8.4
Sünbülzâde Vehbî	26	359	%6.7
Mekkî	26	80	%24.5
Besîm	23	71	%24.4
Sâkîb Dede	22	373	%5.8
Zihnî	13	360	%3.4
Nesîb	10	157	%5.9
Esrâr Dede	8	475	%1.6
Kânî	8	487	%1.6
Neyyir	8	140	%5.4
Ârifzâde Âsım	5	121	%3.9
Nihalî	4	60	%6.2
Tırsî	2	222	%0.8

Tablo 1’de 18. yüzyılda tarih manzumesi yazmış şairlerden -divanlarında bulunan diğer şiirlerle oranlandığında- , en çok tarih düşüren %25.6 ile Çelebizâde Âsım, en az tarih düşüren %0.8 ile Tırsî olmuştur. Çelebizâde Âsım’ın tarihçi yönü, düşürdüğü tarih manzumeleriyle ortaya çıkmıştır. Tırsî’nin divanı hacim olarak Çelebizâde Âsım’dan fazla olmasına rağmen sadece 2 tarih düşürmesi ilgi çekicidir. Tırsî, hezel yazarı olmasından da dolayı üslup olarak gelenekle alay eden bir duruş sergilemiştir. Bu yüzden divanında sadece 2 tarih manzumesi kaleme aldığı ve bu tarih manzumelerinden birini “enginar” için düşürmüş olduğu söylenebilir.

Tablo 2.

Divanlar	Tarihler	Nazım Şekli
Kâmi	79	Kıt’a
Neylî	79	Kıt’a
Nedim	60	Kıt’a
Sâmi	54	6 kaside, 3 müfret, 1 rubâî, 1 müseddes, 42 kıt’a
Fitnat Hanım	48	6 Kaside, 41 kıt’a, 1 müseddes
Osmanzade Ta’ib	43	5 kaside, 7 gazel, 31 kıt’a
Çelebizâde Âsım	36	4 müfret, 32 kıt’a
Şeyh Galip	35	1 beyt, 3 gazel, 31 kıt’a
Sünbülzâde Vehbî	34	Kıt’a
İzzet Ali Paşa	29	Kıt’a
Mekkî	26	4 gazel, 22 kıt’a
Besîm	23	3 kaside, 5 gazel, 12 kıt’a, 3 müfret
Sâkib Dede	22	2 kaside, 20 kıt’a
Zihnî	13	1 gazel 12 kıt’a
Nesîb	10	Kıt’a
Esrâr Dede	8	Kıt’a
Kânî	8	Kıt’a
Neyyir	6	Kıt’a
Ârifzâde Âsım	5	Kıt’a
Nihalî	4	2 gazel, 2 kıt’a
Tırsî	2	Gazel

Tablo 2’de, bu yüzyılda düşürülen tarihlerde kullanılan nazım şekilleri incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda en çok kullanılan nazım şekli kıt’adır. İncelenen divanlardan bazılarında tarih manzumeleri aslî bir başlık olarak ele alınmamış ve kıt’alar başlığı altında verilmiştir. Ancak kıt’alar başlığı altında verildiği hâlde içinde diğer nazım şekilleri ile yazılmış tarih manzumeleri de

mevcuttur. Kıt'a nazım şekli dışında gazel, kaside, müfret ve müseddes kullanılan diğer nazım şekilleridir. İncelenen divanlardan sadece Fitnat Hanım'ın ve Sâmi'nin müseddes türünde tarih manzumesi kaleme aldığı görülmüştür.

Tablo 3.

Divanlar	Tarih	Cülûsiye	Mansıb ve Tayin	Viladet	Düğün ve Sünnet	Vefat	Fetih ve Sulh	Bina yapımı ve tamiri	Diğerleri
Kâmi	79	-	8	12	5	33	1	11	9
Neylî	79	1	6	6	-	15	10	26	15
Nedim	60	-	5	2	-	1	2	24	26
Sâmi	54	2	7	7	1	7	12	12	6
Fitnat Hanım	48	3	21	7	-	3	-	9	5
Osmanzâde Tâ'ib	43	-	-	-	2	1	10	15	15
Çelebizâde Âsım	36	1	6	1	-	3	6	6	11
Şeyh Galip	35	-	2	5	-	18	-	3	7
Sünbülzâde Vehbî	34	3	7	5	-	4	1	10	4
İzzet Ali Paşa	29	-	3	3	1	2	8	8	4
Mekkî	26	1	9	5	-	2	-	8	1
Besîm	23	2	8	5	-	-	1	3	4
Sâkıb Dede	22	-	-	9	1	11	-	-	1
Zihnî	13	-	3	2	-	3	-	1	4
Nesîb	10	1	2	-	-	2	1	-	4
Esrar Dede	8	-	-	2	-	4	-	1	1
Kânî	8	1	3	2	-	-	-	1	1
Neyyir	6	-	-	1	-	1	-	1	3
Ârifzâde Âsım	5	-	1	-	-	4	-	-	-
Nihalî	4	-	1	1	-	-	-	2	-
Tırsî	2	-	-	-	-	-	-	-	2

Tablo 3'te düşürülen tarih manzumeleri konularına göre incelenmiştir. Bu incelemede ana başlık olarak cülûsiye, mansıb ve tayinler, viladet, düğün ve sünnet, vefat, fetih, bina yapımı ve tamiri konularında düşürülen tarihler listelenmiştir. Cülûsiye başlığı altında padişahların tahta çıkışlarını konu alan tarihler, mansıb ve tayinler başlığı altında sadrazam, şeyhülislam, kethüda, reislik gibi görevlere gelen kişilerle ilgili düşürülen tarihler, viladet başlığı

altında padişah ve devlet büyüklerinin çocuklarının doğumu ile ilgili düşürülen tarihler, düğün ve sünnet başlığı altında padişah veya devlet büyüklerinin yapmış olduğu evlilikler ve sünnet törenleriyle ilgili düşürülen tarihler, vefat başlığı altında devlet büyükleri, yakınları ve şairlerin kendi yakınlarının ölümleri ile ilgili düşürülen tarihler, fetih ve sulh başlığı altında o yüzyılda yapılmış fetihler ve barış antlaşmaları ile ilgili düşürülen tarihler, bina yapımı ve tamiri başlığı altında o dönemde yapılmış önemli bina, çadır, köşk, cami, imarethane, han, hamam vb. gibi yapılar hakkında düşürülen tarihler listelenmiştir. Diğerleri başlığı altında ise bahsettiğimiz tüm bu konuların dışında kalan tarih manzumeleri sıralanmıştır.

İncelenen divanlarda belirttiğimiz ana başlıklar dışında çok çeşitli konularda tarih düşürülmüştür. Bunlardan en ilgi çekenleri Tırsî'nin 'enginâr' için düşürmüş olduğu tarih, Kâmî'nin ve Sâmî'nin şehzâde Süleyman'ın dış çıkarması ile ilgili düşürdüğü tarihlerdir.

Hurûf-ı cevherîsiyle didüm târîhini Tırsî
Cüyûş-ı sebzevâta eyler idüm enginâr-ı baş
(Tırsî T. 1\5)

Didi târîhin bişâret birler Tâ'ib Kursiyân
Oldı lü'lü hokka-ı la'lin femden aşikâr
(Osmanzâde Tâib T. 14\6)

Zuhûrında du'âlar eyleyüp Kâmî didi târîh
Bir incüsin nümûde kıldı nev mühr-i Süleymân'ı
(Kâmî T. 32\5)

18. yüzyıl tarih manzumeleri dendiğinde incelediğimiz şairler dışında pek çok isim saymak mümkündür. Şüphesiz akla ilk olarak Müverrih Sürufî gelir.

Düşürdüğü 2300'ü aşkın tarih manzumesiyle tarih düşürme sanatındaki yerini ve yetkinliğini kanıtlamıştır. “Bu yüzyılda tarih düşüren diğer şairler; Dürrî, Râşid, Seyyid Vehbî, Şâkir ve Rahmî'dir.” (Öztekin, 2004: 88)

Toplumsal hayatta ve devlet yönetiminde görülen gerilemenin aksine 18. yüzyıl Klasik edebiyatımızın doruğa çıktığı bir dönemdir. Bu yüzyılda Klasik edebiyatın kalıpları ve mazmun anlayışı yerini daha gerçekçi bir dünyaya bırakmış, sosyal hayat şiirin içine girmeye başlamıştır. Tarih manzumeleri de bahsettikleri konular açısından sosyal hayatın tam ortasında yer alan bir türdür. Padişahların tahta çıkışı, doğumlar, ölümler, düğün ve sünnetler, toplum açısından önemli yapıların inşa edilmesi gibi önemli kişi ve olaylar tarih manzumelerinin beslendiği kaynaklardır. Diğer yüzyıllara kıyasla bu yüzyılda tarih düşürme sanatı açısından incelendiğinde tarih düşüren şairlerin sayısı, tarih manzumelerinin konularının çeşitliliği, bize tarih düşürme sanatının altın çağını yaşadığını kanıtlamaktadır. Önceki yüzyıldan gelen, dilin sadeleşme eğilimiyle birlikte, sosyal hayata ve sosyal konulara şiirlerde daha sık yer verilmiştir. Bunun da şairlerin tarih düşürme sanatını daha çok kullanmasına katkı sağladığını söyleyebiliriz.

B.TARİH DÜŞÜRME VE TÜRLERİ

Edebî söz sanatlarından biri olan tarih düşürmede ebced hesabına göre her harfin bir sayı değeri vardır ve tarih düşürülmek istenilen olay ile ilgili mısralarda her harfin sayı değeri toplanarak olayın gerçekleştiği hicri yıl bulunur. “...Divan edebiyatımızda 'tarih düşürmek, tarih koymak tarih çekmek veya tarihlemek' gibi adlar verilmiştir. Tarih düşüren kişiye 'müverrih' veya 'tarihçi' ismi verilir.” (Yakıt 2010: 66). Tarihler –böyle bir kural olmamasına rağmen- genellikle manzum yazılırlar. Tarih düşürme şairlerin kendi yeteneklerini göstermesi açısından önemlidir; çünkü şairler hem vezin kafiyeye dikkat edip hem de bahsettikleri olayla ilgili kelimeleri dikkatle

seçmek zorundadırlar. Ebced hesabına göre harfleri seçen şair aynı zamanda tarih düşürdüğü konu ve şahısla ilgili kelimeleri de seçmelidir.

Ebced hesabının en çok kullanıldığı yer tarih düşürmeler olmuştur. “Ebced alfabesi, harflerinin kullanılışı ve harflere verilen rakam değeri itibariyle çeşitlere ayrılır.” (Yakıt, 2010: 38)

1. Asıl ebced hesabı (Küçük ebced hesabı)
2. En küçük ebced hesabı
3. Büyük ebced hesabı
4. En büyük ebced hesabı

Bu çeşitlerden en çok kullanılanı asıl ebced hesabı (küçük ebced hesabı) olmuştur. İncelediğimiz tarih manzumelerinde kullanılan asıl ebced hesabının harf ve sayı değerleri tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo 4. Asıl ebced hesabı harflerin sayı değerleri

Harfle r	Küçük ebceddek i sayılar	Harfle r	Küçük ebceddek i sayılar	Harfle r	Küçük ebceddek i sayılar	Harfle r	Küçük ebceddek i sayılar
ا	1	ح	8	س	60	ت	400
ب	2	ط	9	ع	70	ث	500
ج	3	ی	10	ف	80	خ	600
د	4	ك	20	ص	90	ذ	700
ه	5	ل	30	ق	100	ض	800
و	6	م	40	ر	200	ظ	900
ز	7	ن	50	ش	300	غ	1000

“Türk edebiyatında tarih düşüren şairlerin başlıcaları şunlardır: Ahmedî (1134-1413), Ahmed Paşa (Öl. 1496), Hızır Bey (Öl. 1488), Necâtî (Öl. 1509), Câfer Çelebi (Öl. 1515), Kâtib Hasan, Edirneli Emrî (Öl. 1575), Bursalı Sun’î, Arşî, Taşlıcalı Yahya (Öl. 1582), Edirneli Nazmî, Bahârî, Basîrî, Kandî, Bursalı Cenânî (Öl. 1595), Bağdatlı Rûhî (Öl. 1606), Bursalı Hâşimî (Öl. 1627),

Bağdatlı Ülfetî, Cevrî (Öl. 1654), Şânî (Öl. 1676), Rüşdî (Öl. 1699), Nâbî (1642-1712), Sürûrî (1752-1814), Havaî (Öl. 1715), Dürrî (Öl. 1722), Tâib (Öl. 1723), Kâmî (Öl. 1723), Nazîm (1651-1726), Nedîm (Öl. 1730), Seyyid Vehbî (Öl. 1736), Şeyh Gâlip (1757-1799), Aynî (1766-1837), İzzet Molla (1785-1829), Tâlib (1788-1853), Kıbrısîzâde İsmail Hakkı (1785-1862), Pertev Paşa (Öl. 1837), Refî-i Kalâyî (1760-1821), Fatin (1814-1867), Şeyhülislam Ârif Hikmet (1786-1859), Abdullah Rafet (Öl. 1851).” (Pakalın, 1986: 269)

Türk edebiyatında tarih düşüren şairler göz önüne alındığında karşımıza ilk çıkan isim Sürûrî'dir. Sürûrî hemen hemen her konuda tarih düşürmesi ve düşürdüğü tarihlerdeki kabiliyeti ile Türk edebiyatının önemli isimlerinden biridir. “ Sürûrî bu şöhreti haklı olarak kazanmıştır. Çünkü Divan edebiyatının devamı boyunca bu sahada onun kadar zengin sayıda ve mevzuca mütenevvi eser meydana getiren bir şair çıkmamıştır.” (Batur, 2007: 47) Sürûrî'nin manzum tarihleri daha önce Atilla Batur tarafından incelendiği için tezimizde her başlık altında sadece birer beyit örnek verdik.

1.1.DÜŞÜRÜLÜŞÜNE GÖRE TARİH TÜRLERİ

1.1.1.Tam tarih

Bir tarih mısraında bulunan tüm harflerin sayı değerlerinin toplanmasıyla bulunan, divan edebiyatında sıkça kullanılan tarih düşürme yöntemidir. Şairler tam tarih düşürüldüğünü genellikle bir önceki mısra da belirtirler.

1.1.1.1.Tek Mısra Tam Tarih

Tarih manzumelerinde sıklıkla kullanılan yöntemdir. Şair tarih düşüreceği ikinci mısra da tarih düşürdüğü olaydan ve kişiden bahseder.

Bu mısra'la Nedîmâ dedi tahsin birle târihin

Bu nüzhetgâhı İbrahim Pâşâ eyledi ihya 1140

(Nedim T.52\22)

1.1.1.2.İki Mısra Tam Tarih

Tarih düşürülen beytin her iki mısra da düşürülen olayın tarihini verir. Şairler bir önceki beyitte mısraların her ikisinde de tarih düşürüldüğünü çoğu zaman söylerler.

Eyledim çün vakt-i itmâmın Nedîmâdan su'âl
Böyle iki mısra'-ı târih ile verdi cevâb
(Nedim T.32\24)

Cûd-ı İbrahim Pâşâ gerin edüp bâzârını 1140
Buldu bu hammâm ile bu şehri zîbâ âb u tâb 1140
(Nedim T.32\25)

Nedim tarih düşürdüğü beyitten önce "iki mısra'-ı târih" diyerek iki mısradaki tarih düşürdüğünü söylemiştir.

1.1.1.3.Beyit Halinde Tam Tarih

Beyitteki tüm harflerin sayı değerleri toplanarak konunun ya da olayın tarihinin bulunduğu tarih düşürme yöntemidir.

Beyit halinde tam tarih düşüren Sâmi bir önceki beyitte bunu belirtmiştir:
Sulh-i Eşref hâna târih oldı eylerken hisâb
Sâmiyâ her mısra'ı bu beyt-i pâk-i müfredün

'Afv ile cürmin kabûl itdi niyâz-i bî-hadün
Oldı Eşref sulh idüp mahkûmı sultân Ahmedün 1140
(Sâmî T. 44\12)

1.1.2.Ta'miyeli Tarih

Bir tarih mısraında harflerin sayı değerlerinin toplamı olayın ya da konunun yılını tam olarak vermediğinde şair çıkan sonuca kaç sayı ilave edilip kaç sayı çıkarılacağını bir önceki mısrada doğrudan ya da dolaylı olarak belirtir. Bu tür tarihlere ta'miyeli tarihler denilir. Ta'miye muamma ile aynı kökten gelmesine rağmen ta'miyeli tarih denildiğinde anlaşılması gereken eksiğin tamamlanıp fazlalığın çıkarılmasıdır.

1.1.2.1.Eksik Ta'miye

Tarih mısraında harflerin sayı değerleri toplandığında istenen sayıdan eksik gelmişse şairin bir önceki mısrada kaç ilave edileceğini söylediği tarihlerdir. Bu sayı toplama eklendiğinde istenilen tarih ortaya çıkar.

Gelüp *iki* gözüne yaş dedim târihin
Sâliha kadına cây ede behiştî Mevlâ 1122+2=1124
 (Nedim T.60)

İkinci mısrada harflerin sayı değerleri toplandığında 1122 sayısı çıkıyor. Şair önceki mısrada "Gelüp iki gözüne yaş dedim târihin" dediği için toplama 2 eklediğimizde istenilen tarih bulunmaktadır.

1.1.2.2.Fazla Ta'miye

Tarih mısraında harflerin sayı değerleri toplandığında istenen sayıdan fazla gelmişse şairin bir önceki mısrada kaç çıkarılması gerektiğini söylediği tarihlerdir. Bu sayı toplamdan çıkartıldığında istenilen tarih ortaya çıkar.

İçinde ta'miyeyle dedi târihin Nedim onun
Beşîr Ağa sebîli yapıdı andan akdi hep kevser (1873-733=1140)
 (Nedim T.36\1)

İkinci mısradaki “hep kevser” tabirinin sayı değerleri toplamı 733 toplamdan çıkarıldığında düşürülen tarih ortaya çıkıyor.

1.1.3.Noktalı Harflerle Tarih

Tarih mısraında sadece noktalı harflerin sayı değerleri toplanarak elde edilen tarihtir. Müverihhler noktalı tarih olduğuna işaret için bir takım mürâdif tabirler kullanır. Nitekim bu tür tarihlere “ Mu’cem, mu’acem, cevher, cevherî, cevherdâr, gevher, Güher, mücevher, menkut, noktadar...” tarih adı verilir. (Yakıt, 2010: 367)

Nedîmâ harf-i menkût ile târihin hesâb etdim
İmaret yapıdı sâhib-devlet İbrâhîm Pâşâ pâk 1140
(Nedim T.30\4)

1.1.4. Noktasız Harflerle Tarih

Tarih mısraında sadece noktasız harflerin sayı değerleri toplanarak elde edilen tarihtir. Şair bir önceki beyitte veya mısrada noktasız harflerin hesaplanması gerektiğini “bî-nukat, noktasız” gibi tabirlerle belirtir.

Mukaddem mısra’un sâni’si ile noktasuz harfi
Sekiz târîh oldı sarf-i fikr-i tab’-i erşedle
(Sâmî T.33\9)

Revân-i pâk-i eshâb oldı memnûn cümleten ey dil
Revân alındı a’lâ-himmet-i Sultân Ahmedle 1137
(Sâmî T.33\12)

Sâmî dokuzuncu beyitte "noktasuz harfi" tabirini kullanıp on ikinci beyitte noktasız harflerle tarihini düşürmüştür.

1.1.5.Lafzen Tarih

Tarih mısraında harflerin sayı değerlerinin toplamına gerek duyulmaksızın tarihin sözle ifade edildiği tarihlerdir. Şair mısrada doğrudan düşürdüğü tarihin sayı değerini belirtir. Şair bazen de hem lafzen hem de ma'nen düşürdüğü tarihi verir. Böyle tarihlerde şair sözle tarihini verirken aynı zamanda harflerin sayı değerlerinin toplamı da tarihi verir.

Lafz ü ma'nâ ile Sâmî bende târîhin didi

Geldi kevne *bin yüz otuzda* cenâb-i şeh Selîm 1130

(Sâmî T.15\22)

İKİNCİ BÖLÜM

1. XVIII. YÜZYIL DİVANLARINDA BULUNAN TARİH MANZUMELERİ VE BU MANZUMELERDE TOPLUMSAL YAŞAMIN İZLERİ

Şairler, padişahların tahta çıkışı, devlet erkânında önemli yerlere sahip kişilerin tayinleri, doğum, ölüm gibi konuların yanı sıra toplumu ilgilendiren olaylarla ilgili de tarih düşürmüştür. Bunlara ek olarak cami, medrese, kütüphane, han, hamam, çeşme gibi tarihi ve mimari birçok eserin yapımıyla ilgili düşürülen tarih örneklerine de sıkça rastlamaktayız. Tarih manzumelerinin bu özelliğinden dolayıdır ki tarih manzumeleri yazıldıkları dönemin sosyal ve siyasi yapısını gözler önüne sermektedir. İncelediğimiz tarih manzumelerinde yer alan tarihleri konularına göre tasnif edip nelere tarih düşürüldüğünü aşağıda sıraladık.

1.1.Mansıb ve Tayinlere

Divan edebiyatı saray çevresinde gelişen bir edebiyattır. Şairler kendilerini saraya kabul ettirmek ve sarayın himayesi altına girmek için özellikle tahta geçen padişahlar ve devletin yüksek mertebelerinde bulunan devlet adamları ve onların yaptıklarıyla ilgili tarihler düşürmüşlerdir.

1.1.1.Padişahların Tahta Çıkışı (Cülûsiye)

Osmanlı hükümdarlarının asıl ünvanları sultandır. Bunun yanı sıra bey, han, padişah, halife, hakan, hüdavendigâr, hünkâr gibi ünvanları da kullanmışlardır. Padişah devrin sultanıdır ve sosyal hayatın zirvesinde yer alan kişidir. Bu yüzden şairler yazdıkları şiirlerde ve düşürdükleri tarihlerde padişahın tahta çıkışından bahsetmişlerdir.

Sâmî I.Mahmut'un tahta çıkışıyla ilgili düşürdüğü tarihte I. Mahmut'un saltanat makamına teşrifıyla birlikte tüm âlemin baştan başa hoşnut olduğunu kudret ve kuvvet sahiplerinden birinin de bu tarihi düşürdüğünü söylemiştir:

Mesned-i saltanatı itdügi sâ'at teşrîf
'Âlem ü 'âlemiyân oldı ser-â-ser hoşnûd

...

Didi târîhi çıkup biri ricâlu'llâhun
Çok şükür Hakka cülûs eyledi sultân Mahmûd 1143
(Sâmî T.51\17)

Çelebizâde Âsım ise düşürdüğü tarihte Âlim Sultan Mahmut'un tahta çıktığı tarihi Âsım kulunun söylediğini belirtmiştir:

Sâl-i târîh-i cülûsın didi 'Âsım bendesi
Eyledi Sultân Mahmûd Hân-ı dâna-dil cülûs 1143
(Çelebizâde Âsım T. 23\8)

Adaletli bir padişah olan Sultan Mustafa tahta çıkıp İslam ülkesinin şahı olmuş ve Vehbi de kalemiyle bu tarihi düşürmüştür:

Yazdı târîh-i cülûsun Vehbiyâ kilik-i beyân
Şâh-ı mülk-ârâm-ı İslam oldu Sultân Mustafa 1170
(Sünbülzâde Vehbi T. 1\13)

Efser-i Cemşide yazdım Vehbiyâ târîhini
Padişâh-ı 'adl-fermâ oldu Sultân Mustafa 1170
(Sünbülzâde Vehbi T. 2\5)

Sultanların en büyüğü olan Mustafa'nın padişah oluşunu övmek gerekirse de Fıtnat Hanım düşürdüğü tarihle bunu müjdelemiştir:

Nâsa tebşîr eyleyüp hâtif didi târîhini
Revnâk-ı evreng-i 'âli oldu Sultân Mustafa 1171
(Fıtnat Hanım T. 1\13)

Fahr itmege ne minnet zâtıyla taht ü devlet
Târîhi oldı Fıtnat çün a'zamü's-selâtîn 1171
(Fıtnat Hanım T. 2\5)

Vehbi, Büyük ve kudretli bir padişah olarak Abdülhamit'in tahta çıkışını anlatırken Nesîb, halifelik makamına Abdülhamit'in Allah kelimesi ile geldiğini ifade etmektedir:

Vehbiyâ yazdı ser-i âfâkâ târhın kalem
Mecd ü iclâl ile sultân oldu Hân 'Abdü'lhamîd 1187
(Sünbülzâde Vehbi T. 4\12)

Meddi ile lafza-i celâlün
Târîhi anun halîfetü'llâh 1187
(Nesîb T. 4\17)

Besîm, Abdülhamit'in padişah olması için en kutsi sözleri söylese ona layıktır:

Ashâb-ı feyz-i akdes oldı Besîm nâtık
Târîhi olsa lâyıık 'Abdü'l-hamid-i gâzî 1187
(Besîm T. 7\11)

Zamanın padişahlarının en büyüğü olan Abdülhamit tahta çıkmış, Fıtnat Hanım da bunun için şükretmiş ve saadetle bu görevi yürütmesini dilemiştir:

Şehenşâh-ı zamân 'Abdü'l-hamîd Hanun sa'âdetle
Hele gördük cülûsın hamd ola Bârî te'âlâya 1187
(Fıtnat Hanım T. 19\20)

Süruri, barışın temsilcisi olan Abdülhamit'in cülusuyla tüm dünyanın emân bulduğunu söylerken; Mekkî tüm âlemlerin padişahının tahta çıkışını düşürdüğü tarihle müjdelemiştir:

Vukû'ı pîşvây-ı sulh olunca söyledüm târîh
Cülûsıyla emân buldı cihân 'Abdülhâmîd Hânun 1187
(Sürûrî T. 4\5)

Çıkdı târîh-i cülûsu mısra'-i tebşîr ile
Kutb-ı 'âlem pâdişâh u nasr-ı Hak 'Abdülhamîd
(Mekkî T. 5\11)

Kânî, *târîh-i mücevher* diyerek düşürdüğü tarihin noktalı harflerle bulunacağını belirterek aynı zamanda da III. Selim'in tahta çıkışını müjdelemiştir:

Bu târîh-i mücevherle olundukca cihân tebşîr
Selîm-i Sâlis oldu kâ'id-i cây-ı Süleymânî 1203
(Kânî D. 48\39)

Târîh-i (Mimma) Cülûs-ı Hümâyûn-ı Sultân Selîm Hân-ı Sâlis başlığıyla verilen mısra' arapça tamlama olarak verilmiştir ve III. Selim'in tahta çıkışına tarih düşürülmüştür:

Yevmü's-selase vaktün fî-tulû'il-fecr 1203
(Besîm T. 9)

1.1.1.1.Padişahın çadırı

Padişah çadırı diğer adıyla otağ-ı hümâyûn Türk kültüründe önemli bir yere sahip büyük, görkemli bir yapıdır. Padişahlara ve beylere has süslü, birbirine geçilebilen birkaç çadırdan meydana gelirdi. Sefere çıkan ya da uzak bir yere giden padişahın konaklaması için kurulurdu.

Şeyhülislam İshak düşürdüğü tarihte Sultan Ahmet'in yeni dikilen çadırının yüceliğinden bahsetmiştir:

“O dem tahsîn idüp İshâk-ı dâ’î didi târîhin
Mu’allâ hayme-i nev-dûz-ı Sultân Ahmed-i emced 1120
Şeyhülislam İshak” (Öztekin, 2004: 1015)

Dürrî, kurulan saltanat çadırının mübarek olmasını dileyerek tarih düşürmüştür:

“Netîce olmaya bundan ziyâde bir târîh
Mübârek ola İlâhî bu çetr-i sultânî 1122
Dürrî ” (Öztekin, 2004: 1015)

Saltanat çadırını seyrederek tarih beytini söyleyen Tâ’ib, bu çadırın adalet ve doğruluğu temsil ettiğini söylemiştir:

Seyr iden Tâ’ib didi tahsîn idüp târîhini
Oldı bu çetr-i hümâyûn bârigâh-ı ‘adl u dâd 1122
(Tâ’ib T. 11\12)

1.1.1.2.Padişahın arabası

Şairler padişahların tahta geçişlerinin yanı sıra padişahların yaptıkları ile ilgili de tarih düşürmüşlerdir. İncelediğimiz tarih manzumelerinde Sâmi ve Tâ’ib, III. Ahmet’in arabası ile ilgili tarih düşürmüşlerdir. “Padişahların resmi günlerde bindikleri mükleff ve müzeyyen (zinetli) arabanın adıdır. Vesikalarda ‘gerdûne-i saltanat’ suretinde de geçer. İki veya dört atla çekilirdi.” (Pakalın,1986c: 107)

Sâmi padişahın arabasının süslerinden bahsederken yeni bir tarzda yapıldığını söyleyerek tarih düşürmüştür:

Târîhine muvaffak olup Sâmiyâ didüm
Gerdûne-i musanna’-i nev-tarh-i pâdşâh 1122
(Sâmi T. 4\6)

Tâ'ib, düşürdüğü iki tarih manzumesinde de padişahın arabası için taht benzetmesini yapmış, ilk manzumede arabanın tüm âlemin sığındığı bir taht olduğunu söylerken ikinci manzumede bu yeni arabanın Sultana yakışacağını belirtmiştir:

Ser-nihâde olsa İskerder sezâ târîhine
Oldı bu gerdûn evreng-i şeh-i 'âlem-penâh 1120
(Tâ'ib T. 31\8)

Sitâyîş birle didi seyr iden târîhini Tâ'ib
Revâ dinse bu nev-gerdûneye evreng-i sultânî 1122
(Tâ'ib T. 35\16)

1.1.1.3.Padişah Kayığı

Saltanat kayığı olarak da bilinen padişah kayıkları saray çevresinin deniz gezileri için kullandıkları süslü ve gösterişli kayıklardır. " Saltanat kayıkları ekseriya on, on iki çiftte, kış tarafları çok süslü ve başına nazaran bir parça yüksek, koyu al atlasla döşenmiş üzerinde kıymetli bir fener bulunan sâyebanı (gölgelik) vardı." (Pakalın, 1983c: 107)

Neylî, dönemin padişahı Sultan Mahmut'un emriyle eşi benzeri olmayan nurdan bir kayık yapıldığını ve yine padişahın emriyle bu kayık için tarih düşürdüğünü söylemiştir:

Getür iki elin Neylî du'âya söyle târîhin
Münevver sandal-ı sultân-ı bahr ü ber hümâyun bâd 1160
(Neylî T. 76\11)

Ya'nî bu fülke-i nev-resm-i felek-bünyânun
Kıldı inşasına fermân-ı hümâyûnı vürüd

...

Ser-fürû eyledi cümle didi Neylî târîh
 Dül-güşâ felke-i pür-zîver-i Sultan Mahmûd 1160
 (Neylî T. 77\11)

Rahmî düşürdüğü tarih beytinde bu süslü ve gösterişli kayık için kendisinin de pakize bir tarih söylediğini belirtmiştir:

“Hak bu kim pâkîze bir târîh-i tâm ister ana
 Bâreka’llah fülke-i zîbende-tarh-ı dil-nişîn
 Rahmî” (Öztekin, 2004: 236).

1.1.2.Sadrazamların Tayinlerine

Sadrazamlar padişahın sonra devletin en büyük idari amiri ve hükümdarın mutlak vekili olduklarından sadrazamın sözü ve yazısı padişahın iradesi ve fermanı demektir. Osmanlı Devleti içindeki tayin, terfi ve görevden alma gibi tüm bu işler sadaret makamına aittir. Bu yüzden şairler padişahların yanı sıra sadrazamların da göreve gelişleri için tarih düşürmüşlerdir. Osmanlı Devleti’nde 215 kişi sadrazamlık makamına getirilmiştir.

Kâmî’nin ‘Târîh Berây-ı Vezâret-i Râmî Paşa’ başlığıyla kaleme aldığı manzumede Râmî Mehmet Paşa’nın 1703 yılında sadrazam oluşuna tarih düşürmüş mührü ile lütfettiğini ve feleğin mührü karşısında boyun eğeceğini söylemiştir:

Mühr ile mükrem olunca didi Kâmî târîh
 Mührünün ola felek râmı Muhammed Paşa 1114
 (Kâmî T.23\6)

1710 yılında sadrazam olan Köprülü-zâde Dâmâd Nû’mân Paşa için tarih düşüren Neylî arapça bir tamlamayla tarih düşürmüştür:

Ve e’ad zikrehu yuverrihuhu
 Şeraha’s-sadre hîlmu Nu’mâne 1122
 (Neylî T. 15\5)

“Dâmâd Silâhdâr Şehîd Şedîd İznikli Mora Fâtîhi ‘Alî Paşa” 1713 yılında sadrazam olmuştur. Sâmi düşürdüğü tarih manzumesinde şeref ile mührü teslim aldığı müjdelemiştir: (Öztuna, 1969b: 946).

Didi târîhini dil müjde-kunân
Mühre geldi ‘Alî paşa ile şân 1125
(Sâmî T. 6\54)

Devletleki huzuru sağlamasıyla ve yaptırdığı Sadabad köşkü ile tanınan Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın 1718 yılında vezir-i azamlığa getirilişiyle ilgili Sâmi ve Kâmî tarih düşürmüşlerdir. Sâmi İbrahim Paşa'nın devrin sadrazamı olduğunu ve mührün onun sayesinde şerefli ve talihli olduğunu söylerken Kâmî İbrahim Paşa'nın sadrazam olduğunu duyduğunda tarihini düşürdüğünü belirtmiştir:

Âsaf-i devr oldı İbrâhîm paşa yümni ile
Buldı İbrâhîm paşa ile mühr ikbâl ü nâm 1130
(Sâmî T.13\58)

Gûş idince sadra teşrîfin didüm târîhini
Oldı İbrâhîm Paşa mühr ile âsaf-cenâb 1130
(Kâmî T.54\11)

Çelebizâde Âsım Muhammed Bey'in vezir olmasının yanında Sultan Ahmet'e damat oluşunu, düşürdüğü tarihte belirtmiştir:

Dâd-ı Hakk ile olup hâlâ Muhammed Beg vezîr
Hem musâhib oldı hem dâmâd Sultan Ahmede 1130
(Çelebizâde Âsım T. 2\10)

İbrahim Paşa'nın oğlu Muhammed Bey'in kubbe veziri olmasından dolayı tarih düşüren Sâmi vezirin oğlunun da vezir olduğunu söylemiştir. “Kubbe vezirleri, İstanbul'da Divân-ı Hümâyûn üyesi yânî bakandırlar, sandalyesiz devlet nâzırlarıdır. Sadrâzâmın yardımcılarıdır.” (Öztuna, 1969b:

953). Nedim de Muhammed Bey'in bir günde hem vezir hem de damat olduğunu söylemiştir:

Şevk ile çerh atsa ger tâcın sezâ târîh için
Oldı devletle Muhammed beg vezîr ibni vezîr 1136
(Sâmî T. 31\17)

Nedîmâ bendesi bu mısra' ile dedi târîhin
Muhammed Bik vezîr-ü sıhr-ı sultân oldu bir günde 1141
(Nedîm T.42\15)

1732 tarihinde sadrazam olan Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadareti için Çelebizâde, Ârifzâde ve Sâmî tarih düşürmüştür. Çelebizâde, Ali Paşa'nın büyük bir vezir olduğunu söylerken Arifzade kendisine sadaretinde başarılar dilemiştir. Sâmî ise her zaman görevinde mutlu olmasını belirtmiştir:

Du'â-gûne didi bu mısra'ı teşrîfine târîh
'Aceb a'lâ vezîr oldı 'Alî Paşa mübârek-bâd 1144
(Çelebizâde Âsım T. 25\17)

Didim teşrîf idince sadra 'Âsım şevkıla târîh
Muvaffak eylesün Allah vezîr oldı 'Alî Pâşâ 1144
(Ârifzâde Âsım T. 4\8)

Bâb-ı devletden gelince 'Âsım üç tûğı didüm
Oldı Hakkâ kim 'Alî vezîr ibn-i vezîr 1144
(Çelebizâde Âsım T.26\14)

Hemîşe devletün mes'ûd kılsun Hak didüm târîh
Vekîl-i pâdşâhî oldı mühr ile 'Alî paşa 1144
(Sâmî T.53\21)

Hekimoğlu Ali Paşa'nın 1742 yılında tekrar sadrazam oluşuyla ilgili Çelebizâde'nin düşürdüğü tarih:

Hamdũ'lillâh 'adl-i yümniyle
Aldı mühri yine 'Alî Paşa 1155
(Çelebizâde Âsım T. 32\19)

Damat Koca Mehmet Râgıp Paşa'nın 1757 yılında mührünü teslim alıp sadrazam oluşuna Fıtnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:

Mühr ile mükrem olunca didi Fıtnat târîh
Revnağ-ı sadr-ı celîl oldu Muhammed Pâşâ 1170
(Fıtnat Hanım T. 11\12)

Karahisârlı Silâhdâr Hamza Mâhir Paşa'nın 1768 yılında sadrazam oluşuna Besîm onun şânına yakışır bir tarih düşürerek muvaffak olmasını dilemiştir. Fıtnat Hanım bu müjdeli haberi duyup Hamza Paşa'nın yüksek makamın sahibi olduğunu söylerken Nihâlî ise çağın iktidar bulunduğunu söylemiştir:

Besîmâ gelse târîh-i sadâret şânına elyak
Muvaffak eyleye Hak sadr-ı 'âlî Hamza Paşa'yı 1182
(Besîm T. 21\25)

Geldi bir müjde-resân Fıtnat didi târîhini
Hamza Pâşâ oldu sâhib-devlet ü vâlâ-makâm 1182
(Fıtnat Hanım T. 25\21)

Ba'd-ezîn ser-safha-i eflâke yaz târîhini
Hamza Pâşâ sadra geldi zîb ü fer buldı zamân 1182
(Nihâlî T. 3\20)

Bolulu İzzet Mehmet Paşa'nın 1774 yılında sadrazam oluşuyla ilgili Sürûri ve Vehbî'nin düşürdüğü tarih:

Mühri ehliyet ile aldı Muhammed Paşa
Kıldı Allah himemin mâye-i 'izzet sadre 1188
(Sürûrî T. 119\10)

Sadrı teşrif edince dediler târîhin
De'b-i 'izzetle vezir oldu Mehemed Pâşa 1189
(Sünbülzâde Vehbi T. 11\18)

Silahtâr Seyyid Mehmed Paşa'nın 1779 yılında sadrazam oluşuyla ilgili
Fıtnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:

Tâcını atdı bu şevk ile hümâ-yı ikbâl
Mecd ü devletle vezîr oldu Muhammed Pâşâ 1194
(Fıtnat Hanım T. 48\11)

Nesîb, 'Alâiyeli Yeğen Hacı Mehmed Paşa kadar yardımsever ve inayetli
bir şahsiyetin sadrazam oluşunu müjdeleyip tarihini düşürmüştür:

Müjdeler sadr-ı celîl oldu şeh-i âfâka
Kân-ı in'âm 'inâyetlü Muhammed Paşa 1196
(Nesîb T. 6\2)

Timur Paşa'nın 1793 yılında vezaret makamına gelişyle ilgili Zihnî'nin
düşürdüğü tarih:

Gelüp bâ-mu'ceme Zihnî iki hâtif dedi târîh
Celâllendi vezâret cevheri Tîmûr Pâşâda 1197
(Zihnî T. 5\20)

Zihnî, 1791 yılında sadaret makamına gelen Yusuf Paşa için düşürdüğü
tarihte bu yüce makamın ona layık olduğunu söylemiştir:

Çıkdı bir hâtif-i kudsî dedi Zihnî târîh
Câh-ı vâlâ-yı vezâret ana şâyân olsun 1207
(Zihnî T. 8\5)

Silahtar Hamza Mahir Paşa'nın sadrazam oluşuyla ilgili Mekkî'nin
düşürdüğü tarih:

Budur intâk-ı hak fâl-i du'â-yı hayr ile târîh
 Muvaffak ola yâ Rab Hamza Paşa sadr-ı bâlâda
 (Mekkî T. 3\14)

1.1.3.Şeyhülislâm Tayinlerine

Osmanlı devletinde şeyhülislamı dini konularda en yüksek mertebede bulunan din görevlisi ve ulemaların başıdır. Osmanlı Devleti'nde padişah yapacağı işlerin ve alacağı kararların uygunluğunu şeyhülislamdan danışır. Bunun dışında bir olay veya işlem konusunda şeriatın emirini, ne şekilde davranılacağını fetva ile dile getiren kişidir. Şeyhülislam bizzat padişah tarafından göreve getirilirdi. "131 şeyhülislam 175 defa meşihâte gelmişlerdir. 131 şeyhülislamın ancak 38'i 4 yıldan fazla meşihât makamında kalmıştır." (Öztuna, 1969b: 966).

'Târîh-i Pâye-i Fetvâ Es-seyyid Fethullah Efendi' başlığıyla verilen manzumede fetva makamı kendisine mübarek olsun diyip tarihini düşürmüştür:

Ri'âyet-i suhan-i tehniyetle târîhin
 Didi mübârek ola sadr-ı pâye-i fetvâ 1112
 (Neylî T. 11\7)

1716 yılında göreve gelen Ebû İshâk Kara Na'im İsmâ'il Efendi için Neylî, Kâmî ve Nedim tarih düşürmüşlerdir. Neylî ve Kâmi onun yüksek ve yüce bir makama gelişini söylerken Nedim kulu ise onun şeyhülislam oluşunu kendince böyle kaleme almış ve müjdelemiştir:

Cihan yek zemzeme târîh-i iclâlin didi Neylî
 Ebû İshak Efendi müftî-i sâmi-mekân oldu 1128
 (Neylî T. 23\11)

Emânı rû-nümâ oldukda didüm Kâmiyâ târîh
Ebû İshâk oldu zîver-i mesnedgeh-i fetvâ 1128
(Kâmî T.47\8)

Böyle tahrîr etti târîhin Nedîm-i bendesi
Oldu İsmâîl Efendi müjde kim müftî-i dîn 1128
(Nedîm T.3\20)

Ebû İshâk Kara Na'îm İsmâ'îl Efendi'nin oğlu olan Ebû İshâkzâde İshâk
Efendi'nin şeyhülislam oluşuyla ilgili Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Safha-i tevfkâ Neylî dest-i tevfk-ı ezel
Yazdı târîh-i cemîlin şeyhü'l-islâm-ı cemîl 1146
(Neylî T. 57\8)

1736 yılında göreve gelen Mustafa Efendi'nin fetva makamının sahibi
olduğunu, aciz bir kul olan Neylî'nin de bu tarihi söylediğini belirtmiştir:

Kemîne bende-i dîrîne Neylî didi târîhin
Semiyy-i Mustafâya mesned-i fetvâ mekân oldu 1148
(Neylî T. 62\7)

Ebû İshâk Kara Na'îm İsmâ'îl Efendi'nin diğer oğlu olan Ebû İshâkzâde
Mehmed Es'ad Efendi'nin fetva giysisini giydiğini kendisi de mutlulukla bu
tarihi söylemiştir:

Didi 'Âsım kemîne şevk u şâdî birle târîhin
Bu nice câmedür Es'ad Efendi geydi fetvâyı 1161
(Çelebizâde Âsım T. 36\8)

Divanı da bulunan Çelebizâde Âsım'ın 1759 yılında göreve getirişiyle
ilgili Fitnat Hanım'ın ve Mekkî'nin düşürdüğü tarih:

Yümn ü devlet ile bi-hamdi'llâh
Oldı 'Âsım Efendi müftî-i dîn 1172
(Fitnat Hanım T. 10\22)

Girdi fart-ı şevkden târîhe hâmem Mekkiyâ
 Oldu İsmâ'îl Efendi sa'd ile müftî-i din
 (Mekkî T. 10\13)

1767 yılında şeyhülislamlık görevine gelen Hacı Veliyyeddîn Efendi için
 Fıtnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:

Hudâ sadrında dâ'im ide ikbal ü sa'âdetle
 Ki zât-ı bî-nazîri zîb-bahş-ı sadr-ı vâlâdur 1180
 (Fıtnat Hanım T. 17\13)

Fıtnat Hanım'ın 1770 yılında Mirzâzâde Mehmet Sa'îd Efendi'nin
 şeyhülislam oluşuyla ilgili düşürdüğü iki tarihte makamın bezenip süslendiğini
 söylemiş ve kendisine mutluluk getirmesini dilemiştir:

Sa'îd ola ilâhî necl-i pâk-i Mirzâ-zâde
 Müzeyyen eyledi sadr-ı celfîlü'l-kadr-i fetvâ-yı 1184
 (Fıtnat Hanım T. 26\18)

Didi Fıtnat kemîne gûş idup teşrîfini târîh
 Müzeyyen oldı fetvâ necl-i Mirzâ-zâde Efendiyle 1184
 (Fıtnat Hanım T. 27\4)

Fıtnat Hanım noktalı harflerin toplanmasıyla tarihin bulunacağını
 söylemiş ardından da Şerifzâde Mehmet Şerif Efendi'nin fetva makamına
 layık olduğunu belirtmiştir:

Mücevher harf ile târîh-i teşrîfin didüm Fıtnat
 Şerîf-zâde Efendi mesned-i fetvâya lâyıkdur 1187
 (Fıtnat Hanım T. 29\9)

1774 yılında göreve getirilen Dürrîzâde Mustafâ Efendi'yle ilgili Fıtnat
 Hanım'ın düşürdüğü tarih:

Gûş idüp teşrîfîni Fıtnat didüm târîh-i tâm
 Yümn ile oldı semiyî-i Mustafâ müftî'l-enâm 1188
 (Fıtnat Hanım T. 8\6)

Topkapılı Salihzâde Camgöz Mehmet Emin Efendi'nin şeyhülislam oluşuyla ilgili Fıtnat Hanım da diğer şairlerle benzer ifadeler kullanarak aciz bir kul olarak bu tarihi mutlulukla söylediğini belirtmiştir:

Didi Fıtnat kemîne şevk ü şâdî birle târîhin
 Sezâdur 'izz ile Sâlih Efendi-zâde fetvâya 1189
 (Fıtnat Hanım T. 30\11)

Şeyhülislam Vassâf 'Abdullah'ın oğlu olan Mehmet Es'ad Efendi'nin göreve gelişiyle ilgili Fıtnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:

Du'â birle didüm bu mısra'ı teşrîfine târîh
 Ola Es'ad Efendiye mübârek mecd ile fetvâ 1190
 (Fıtnat Hanım T. 31\9)

Babası da 1748 yılında şeyhülislam olan Ebû İshâkzâde Mehmet Şerif Efendi'nin göreve getirilişiyle ilgili bir müstezad yazan Fıtnat Hanım dua ederek bu manzumeyi söylemiş ve Allah sa'îd etsin demiştir. Vehbî ise düşürdüğü tarihin noktalı harflerin toplanmasıyla bulunacağını belirtmiştir:

Didim du'â ile bu mısra'-ı târîh
 Hurûf-i mu'cem ile
 Şerîf Efendi bu gün giydi ferve-i fetvâ
 Sa'îd ide Mevlâ 1192
 (Fıtnat Hanım T. 47\5)

Dür ü gevher gibi târîh-i lâtf
 Şer'ile oldu bu fetvâ-yı şerîf 1192
 (Sünbülzâde Vehbi T. 15\2)

‘Târîh-i Kâdî-i Galata Şuden-i Mahdûm-ı Es’adzâde ki Mücevher-i Her-Mısra’eş Târîhest’ başlığıyla verilen manzumede Vehbî, düşürdüğü tarihin kıymetini bilgi sahiplerinin anlayacağını söyleyerek noktalı harflerin toplanmasıyla bulunacağını ve bunun üstüne başka övgüye gerek olmadığını belirtir:

Kadr-i târîhini Vehbî bilir ashâb-ı hüner
Cevher-i fahr ile hâcet komadın itrâya 1196
(Sünbülzâde Vehbi T. 20\13)

‘Abdurrahmân Efendi’nin Erzurum müftüsü oluşuna Zihnî’nin düşürdüğü tarih:

Dü çeşmimle yazıldı levha-i hâtırda târîhi
Pey-â-pey ‘avn-i Hakla mesned-i iftâ mübârek-bâd 1202
(Zihnî T. 6\10)

Divan şairi de olan Mekkî’nin 1791 yılında şeyhülislam oluşuna Sünbülzâde Vehbî’nin düşürdüğü tarih:

Beşâret birle âfâka dedim târîhi ey Vehbî
Yine Mekkî-i ‘ulvî-ka’b geldi sadr-ı fetvaya 1205
(Sünbülzâde Vehbi T. 16\15)

Kendini aciz bir kul olan belirten Mekkî ‘Abdullâh Efendi’nin ilim ile fetva makamına geldiğini söylemiştir:

Yazdı bir târîh Mekkî-i bende-i dîrînesi
Geldi ‘Abdullâh Efendi ‘ilm-ile fetvâsına
(Mekkî T. 8\17)

‘Âl-i feyzden takvâ vü iffet ile meşhûr merhûmü’s- seyyîd Murtezâ

Efendi fetvâsına târîhdir’ başlığından anladığımız kadarıyla Mekkî Feyzullâhzâde Murtazâ Efendi’nin şeyhülislam oluşuna tarih düşürmüştür. Mekkî, 1750 yılında göreve gelen Murtaza Efendi’nin sünnetleri yerine getirerek, dini koruyarak makamına geldiğini söylemiştir:

Muhyî-i sünen mü'eyyid-i dîn
 Geldi fetvâya seyyidü'l-'ulemâ
 (Mekkî T. 9\9)

Mekkî'nin 'Berây-ı fetvâ-yı Tevfîk Efendi' başlığıyla kaleme aldığı manzumenin üçüncü beyitindeki 'Hazret-i Yahya' ifadesinden 1791 yılında göreve gelmiş Yahya Tevfîk Efendi için tarih düşürdüğünü anlıyoruz:

Hazret-i Yahyâ Efendi hak bu kim
 Fazlına eyler şehâdet her varak
 ...
 Bâ-şeref fetvâsına târihdir
 Sadra geldi yümn-ile Tevfîk-i Hak
 (Mekkî T. 19\10)

1.1.4.Kazaskerler

Osmanlı Devleti yapısında idari bir görev olan kazaskerlik kadı ve asker kelimelerinin birleşmesinden oluşmaktadır. Divan-ı Hümayunun üyelerindedir ve şer'î konularda hüküm verirdi. "İlmiye mesleğinin en yüksek mertebelerinden birinin adıdır. ... Kazaskerlik Osmanlılarda hicrî 886 (1481) senesine kadar bir tane idi. O sene kazasker olan Mevlâna Mustafa Kastalâni'nin salâbetinden ve doğruyu söyler olmasından vezir-i âzam Karamanî Mehmet Paşa kuşkulanmış, kadrini eksiltmek için Fâtih'e, dört vezir olduğu gibi kazaskerlerin de müteaddit olmasını ilka ederek biri Rumeli, diğeri Anadolu namleriyle ikiye ayrılmasına sebep olmuştur." (Yakıt, 1983b: 229).

1.1.4.1.Rumeli Kazaskeri

'Ârif Efendi'nin Rumeli kazaskeri oluşuna Sâmî'nin düşürdüğü tarih:

Didi târîhini Sâmî senâ-kârı meserretle
Cenâb-i 'Ârif-i bi'llâh müjde sadr-i Rum oldı 1122
(Sâmî T.5\7)

Fıtnat Hanım'ınüçüncü kez Rumeli Kazaskeri olan Mirzâzâde için düşürdüğü tarih:

Didi hâtif bu vâlâ mısra'ı teşrîfine târîh
Üçünci kere geldi sadr-ı Rûma Mîrzâ-zâde 1182
(Fıtnat Hanım T. 28\13)

Vehbî'nin 'Târîh-i sadr-ı Rum şuden Îrânî-zâde Es'ad Efendi' başlığıyla düşürdüğü tarih:

Ola iclâli medîd câh-ı vâlâsı sa'îd
Sadr-ı Rûm'u eyledi is'âd zât-ı Es'adı 1186
(Sünbülzâde Vehbi T. 17\7)

Fıtnat Hanım Mirzâzâde Sa'îd Efendi'nin tüm azametiyle Rumeli kazaskerliği makamını şereflendirdiğini müjdeleyip tarih düşürmüştür:

Yine Sâlih Efendi-zâde müjde mecd ü devletle
Müşerref kıldı sadr-ı Rûmı mes'ûd eylesün Mevlâ 1188
(Fıtnat Hanım T. 13\10)

1775 yılında Rumeli kazaskeri olan Muhammed Şerif Efendi için Fıtnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:

Sa'd ola Es'ad Efendi-zâdeye
Mesned-i Rûm 'izz ile ikbâl ile 1189
(Fıtnat Hanım T. 32\14)

'Abdullah Efendi'nin 1790 yılında Rumeli kazaskeri oluşuna Vehbî'nin düşürdüğü tarih:

Silk-i fikre Vehbiyâ târîhdir dürr-i nazîm
 Oldu 'Abdu'llâh Efendi sadr-ı revnâk-bahş-ı Rûm 1204
 (Sünbülzâde Vehbi T. 18\9)

Mekkî, Nâfiz Efendi'nin Rumeli kazaskerliğine getirişiyile en hakiki yerini bulduğunu, kendisinin de dua edip bu tarihi söylediğini belirtmiştir:

Dedim târîhini dest-i du'âmı ref' edip Mekkî
 Ahakkın buldu sadr-ı Rûm yümn-ile sa'îd olsun
 (Mekkî T. 15\9)

'Merhûm İshak Efendi'nin sadr-ı Rûm nasbı târîhidir' başlığıyla Mekkî'nin düşürdüğü tarih:

Be-şes cihet heme gûyend be-müjde-i târîh
 Hümâ-yı evc-i sa'âdet be-sadr-ı Rûm âmed
 (Mekkî T. 22\7)

'Arabzâde 'Ata Efendi'nin Rumeli kazaskeri oluşu üzerine Mekkî'nin düşürdüğü tarih:

Gelip üçler dediler fâl-i hayr-ile du'â târîh
 'Atâ Efendiye sadr-ı Rûm'u mes'ûd eylesin Mevlâ
 (Mekkî T. 23\8)

1.1.4.2. Anadolu Kazaskeri

Fıtnat Hanım, İranîzâde Muhammed Es'ad Efendi'nin Anadolu kazaskerliği makamına şerefle nail olduğunu söylemiştir:

Müjde Es'ad Efendi 'izz ile
 Anatol sadrını eyledi ihrâz 1182
 (Fıtnat Hanım T. 33\14)

Fıtnat Hanım, Muhammed Şerif Efendi'nin Anadolu kazaskeri oluşuna düşürdüğü tarihte, büyüklük ve mutlulukla makamının kendisine hayırlı olmasını dilemiştir.

Mübârek eylesün iclâl ile sa'âdet ile
Şerîf Efendiye sadr-ı Anatolıyı Hudâ 1185
(Fıtnat Hanım T. 34\15)

Fıtnat Hanım'ın 'Târih-i Sadâret-i Anatolı İmâm-ı Evvel Şehriyârî Muhammed Emîn Efendi' başlığıyla düşürdüğü tarih:

Semiyy-i Mefhar-i 'âlem imâm-ı şâh-ı devrâna
İde Mevlâ Anatolı sadrını iclâl ile mes'ud 1191
(Fıtnat Hanım T. 35\8)

1.1.5.Vezir-Kâim-makâm

Kaim-makam kelime anlamı olarak aynı zamanda birinin yerine geçen manasına geldiğinden Nedim'in Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sadrazam oluşuna tarih düşürdüğünü düşünmekteyiz.

Verip meydânın İbrâhîm Pâşâ edhem-i azmin
Rikâba yümn-i câh-u şân ile kaim-makâm oldu 1128
(Nedîm T.2\22)

Köprülüzâde Ahmet Paşa'nın kaim-makâm oluşuna Neylî'nin tarihi:

Makdem-i Âsafıla geldi rikâba zînet
'Adl ü sadr ile mükerrem ola Ahmed Pâşâ 1149
(Neylî T. 63\28)

Bekir Paşa'nın kaim-makam oluşuna Sürûri'nin düşürdüğü tarih:

Mu'anven-i âsaf-ı sâmi-mekân geldi adâletle 1213
Zehî ehl-i hüner kâ'im-makâm oldu Bekir Paşa 1213
(Sürûrî T. 140\ 7)

1.1.6.Reislik ve Reis'ül-küttâblık

Osmanlı Devleti'nde bütün divan kâtiplerinin reisidir. Doğrudan vezir-i azama bağlı olan reis'ül-küttâblık makamı yazı işleriyle ilgilenir. "On yedinci asrın sonralarına kadar divan-ı hümâyun kâtiplerinin ve kalemlerinin şefi olan reis'ül-küttâb bilfiil divan-ı hümâyun âzasından değilse de kendisinin tahrir ve divan muamelâtındaki vukufu itibariyle ehemmiyeti büyüktü..." (Uzunçarşılı 1988: 242). Reis'ül-küttâblık makamına riyaset, riyaset-i küttâb ya da reis de denmiştir.

Sâmî'nin tarih manzumesinde başlıkta ya da şiirin tamamında tam isim vermediği için "Vassâf-cenâb" ifadesinden Vassâf isimli bir kişinin reis'ül-küttâblık makamına getirildiğini anlıyoruz:

Memdûh-i cihân münşî-i *Vassâf-cenâb*
 Çekdi bu nişânı hem-çü silk-i dürr-i nâb
 Sâmî didüm ana böyle târîh-i latîf
 Tarh-i kalem-i pâk-i re'îsü'l-küttâb 1139
 (Sâmi T.39\1)

Kâmî'nin 1716 tarihinde Kadri Efendi'nin reis'ül-küttâblık makamına getirilişine düşürdüğü tarih:

Emânda ola didüm 'izz ü câhına târîh
 Kalem fuhûline Kadri Efendi oldu re'îs 1129
 (Kâmî T.52\6)

Vehbî 'Târîh-i Riyâset-i Merhûm Râ'if İsmâ'îl Pâşâ' başlıklı manzumesinde İsmail Paşa'nın reislerin başı ve en faziletlisi olduğunu söyleyerek tarihini düşürmüştür:

Beşâret ile dedim dehre Vehbiyâ târîh
 Re'îs-i ehl-i kemâl oldu server-i rü'esâ 1183
 (Sünbülzâde Vehbi T. 21\9)

1.1.7.Kethüdâ

“Sadrazamın muavini (yardımcısı) yerinde demek olan memurun ünvanıdır. Buna Kethüda-yı Sadr-ı Âli de denilirdi. ... Üçüncü Ahmet zamanında sadrazamın muavini gibi bir vaziyet hâsıl olduğundan Dâhiliye Nazırı makamında tutulmuşlardır.” (Pakalın, 1983b: 251).

Besîm, Es’ad Efendi’nin kethüda oluşuna altın kalemle parlak tarih söylese ona layıktır:

Hâme-i zerrînile târîh-i garrâsın Besîm
Kethudâ-yı Es’ad imlâ eylesem şâyestedür 1170
(Besîm T. 23\7)

Kânî, düşürdüğü tarihin noktalı harflerin toplanmasıyla bulunacağını belirtirken Mustafa Bey Efendi’nin kethüda makamına geldiğini söylemiştir:

Bu mübârek mısra’unda cevherîsin kıl hisâb
Hamdu li’llah Mustafa Beg oldu mukbil kethüdây 1204
(Kânî D. 53\51)

Kânî, Mustafa Reşid Efendi’nin 1789 yılında kethüda makamına getirilişini tebrik etmiş ve mübarek olmasını dilemiştir:

Bu cevherdâr-ı târîhümle tebrîk eylerem Kânî
Semiyy-i Mustafâdur kethüdâ hakkâ mübârek bâd 1204
(Kânî D. 55\18)

1.1.8.Deferdâr

“Osmanlı devleti malî işlerinin başındaki memura verilen addır. Defter ile dâr kelimelerinden teşekkül etmiş olan bu tâbir defter tutan demektir.” (Pakalın 1983a: 411).

Nedim'in İzzet Ali Bey'in defterdar oluşuna düşürdüğü tarih:

Nedimâ dedi fart-ı sıdk-u ihlâs târîhin

Alî bey oldu müjde mecd ile bil-fi'l müstevfî 1130

(NedîmT. 5\9)

2.1.Doğumlar

2.1.1.Şehzâde doğumları

Şehzâde, Osmanlı Devleti'nde padişahın erkek çocuklarına verilen ünvanıdır. Şehzâdeler geleceğin padişahı sayıldıklarından şairler şehzâde doğumlarına ayrı bir önem vermişlerdir.

Neylî'nin II. Mustafa'nın oğlu şehzade Selim'in doğumu için düşürdüğü tarih:

Yüzüm yire koyup mevlûdı sâline didim târîh

Selim ide cihanda nâmı gibi dâ'ima Mevlâ 1111

(Neyli T. 7\2)

Kâmî, III. Ahmet'in oğlu Mehmet'in doğumu için düşürdüğü tarihte taze ve kudretli saltanatta bir gül açtığını belirterek bunu müjdelemiştir:

Müjde-resâna Kâmiyâ sal-i velâdetin didüm

Yümn-i nihâl-i saltanat açdı gül-i Muhammedî 1117

(Kâmî T. 26\5)

III. Ahmet'in oğlu İsâ'nın doğumu için Sâmî'nin düşürdüğü tarih:

Yazdı levhe kalem-i kâtib-i kudret târîh

Hey'et-i 'âleme rûh oldı kudûm-i 'Îsâ 1117

(Sâmî T. 2\21)

III. Ahmet'in oğlu şehzade Selim için Kâmî'nin düşürdüğü tarih:

Velâdetine bu târîh düşdi bâ-tevfîk
 Vücûda geldi sa'âdetle şâh-zâde Selîm 1119
 (Kâmî T. 29\7)

III. Ahmet'in oğlu Muhammed için Kâmî'nin düşürdüğü tarih:
 Sürûr u şevk ile düşdi zamîre bu târîh
 Bahâr-ı saltanat açdı Muhammedî bir gül 1124
 (Kâmî T. 37\5)

III. Ahmet'in oğlu olan I. Abdülhamit için düşürülen tarihte beyit hicri 1127 olarak hesaplanmıştır. Miladi yıl olarak 1715'e denk gelen bu tarih yanlıştır. I. Abdülhamit'in doğum tarihi 1725'tir.

Geldi Sultân Ahmedin bu 'âleme
 Yümnile şeh-zâdesi 'Abdü'l-Hamîd 1127
 (Neylî T. 21\13)

III. Ahmet'in oğlu Muhammed'in doğumu için Kâmî ve Sâmî'nin düşürdüğü tarihler:

O şâh-zâde için Kâmiyâ didüm târîh
 Muhammedî gül ile saltanat ferahlandı 1129
 (Kâmî T. 50\7)

Hudâ tevîk idüp Sâmî du'â-gûne didüm târîh
 Sa'îd ola cenâb-i hân Muhammed geldi dünyâyâ 1129
 (Sâmî T. 9\17)

Sâmî'nin 'Târîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde Sultân Mustafâ İbni Sultân Ahmed Hân-i Sâlis' başlığıyla kaleme aldığı tarih:

Didüm târîhini şeh-zâde-i sa'd-ahterün Sâmî
 Tevellüd eyleyüp âfâka sultân Mustafâ geldi 1129
 (Sâmî T.10\16)

Nihâli'nin III. Ahmet'in oğlu şehzade Mustafa için düşürdüğü tarih:
 Nihâlî bendesinin böyle ilhâm oldu târîhi
 Hayâ-yı îzidî Sultân Muhammed Mustafâ Hana
 (Nihâlî T. 4\9)

III. Ahmet'in oğlu şehzade Selim için Sâmî'nin düşürdüğü tarih:
 Lafz ü ma'nâ ile Sâmî bende târîhin didi
 Geldi kevne bin yüz otuzda cenâb-i şeh Selîm 1130
 (Sâmî T.15\22)

Neylî, Nedîm ve Sâmî'nin III. Ahmet'in oğlu şehzade Numan için düşürdüğü tarihlerde şehzadenin doğumunu müjdelemişlerdir:

Kemîne bende-i dîrîne Neylî didi târîhin
 Mu'ammer ide Mevlâ yümnile Şeh-zâde Nu'mânı 1135
 (Neyli T. 36\11)

Didüm tebşîr birle Sâmîyâ târîh-i mevlûdın
 Cihâna müjdeler şeh-zâde Nu'mân geldi âfâka 1135
 (Sâmî T. 27\8)

Dedi şevk ile Nedîmâ kulu târîhin anın
 Geldi izzetle bu dem âleme Sultan No'mân 1135
 (Nedîm T.11\15)

1725 yılında doğanl. Abdülhamit için Nedîm'in ve İzzet Ali Paşa'nın düşürdüğü tarihler:

Bu mısra târîhini derceleyip dedi Nedîm
 Dünyâ-yı pür-nûr eyledi şehzâdemiz Abdülhamîd 1137
 (Nedîm T.16\12)

Yazdum o demde 'İzzetâ tebşir için târîhini
 Geldi vücuda sulb-i Ahmed Hândan 'Abdülhâmîd 1137
 (İzzet Ali Paşa T. 1\16)

Söyledüm târîhini 'İzzet leb-i ikbâl ile
 Geldi sulb-i pâk-i Ahmed Hândan 'Abdülhâmîd 1137
 (İzzet Ali Paşa T. 2\2)

III. Ahmet'in oğlu olan Seyfeddin için Sâmî'nin düşürdüğü tarih:
 Didüm gûş eyleyince Sâmîyâ târîh-i mîlâdın
 Cenâb-i hân Ahmedden vücûdı buldı Seyfû'd-dîn 1140
 (Sâmî T. 43\15)

III. Mustafa'nın oğlu olan ve 1789 yılında tahta çıkan III. Selim için Fitnat
 Hanım, Zihnî ve Mekkî tarafından düşürülen tarihler:
 Gelüp bâ-feyz ilhâm oldu tab'a mısra'-ı târîh
 Cihâna geldi Şeh-zâde Selîm iclâl ü 'izzetle 1175
 (Fitnat Hanım T. 4\14)

Te'sîr-i du'âsında kemer-bend-i hulûs ol
 Târîh-i ser-efrâzını hûrşîd-i ümîd et 1175
 (Zihnî T. 1\6)

Çâr cânibden gelüp hâtif dedi târîhini
 Dehri tezyin eyledi Sultân Selîm-i yemn-'atâ 1175
 (Zihnî T. 2\24)

Çıkdı târîh-i beşâret böyle nutk-ı vâsılîn
 'Âleme 'ayn-ı selâmet mevlid-i Sultân Selîm
 (Mekkî T. 1\13)

III. Mustafa'nın ođlu olan Őehzade Mehmet'in dođumu için Nesib, Besim, Fitnat Hanım ve Mekkî'nin dūŐurdūđu tarihler:

Matla'-ı dilden Nesibâ togdı bir târih-i hûb
Makdem-i Sultân Mehmed kıldı pür-nûr 'âlemi 1180
(Nesib T. 3\6)

Didi Fitnat kemîne cevheri harfiyle bir târih
Kadem basdı sarây-ı dehre 'izzetle Muhammet Hân 1180
(Fitnat Hanım T. 5\15)

Nâsa tebşir eyledüm târih-i mevlûdın Besim
Kevne virdi zib ü fer nûr-ı Mehemed Mustafâ 1180
(Besim T. 13\19)

Geldi âr etrâfdan târih-i tebŐiri Besim
'Ayn-ı kevni eyledi nûr-ı Mehemed rûŐenî 1180
(Besim T. 14)

Melâ'ik tâk-ı 'arŐa yazdılar tebşir ile târih
Zihî Sultân Muhammed cûd-ı rahmet lutf Mevlâ'dan
(Mekkî T. 2\15)

I. Abdülhamit'in ođlu Muhammed için Fitnat Hanım'ın dūŐurdūđu tarihler:
Bu bir ber-ceste mısra'la didüm târihini Fitnat
Gelüp sultân Muhammed makdemiyle kevne Şân virdi 1190
(Fitnat Hanım T. 22\15)

Oldı bu mısra'la bedid târih-i milâd-ı sa'îd
Devlet ile Rabb-i Mecid pîr ide sultân Ahmedi 1190
(Fitnat Hanım T. 23\18)

1779 yılında doğup 1807 yılında tahta çıkan IV. Mustafa'nın doğumu için Sürûrî ve Şeyh Galip tarafından düşürülen tarihler:

Sürûrî gitdi akrândan mukaddem virdi târîhin
Gelüp dünyaya Sultân Mustafâ şâdî-kesân oldu 1193
(Sürûrî T. 9\7)

Çün ezân-ı aşk erdi gûşıma
Bu nidâ el-Mustafâ hayrül-enâm
(Şeyh Galip T. 27\3)

Derûna geldi bir târîh Gâlib
Kırân-ı mâh 'izz ü mihr-i izzet
(Şeyh Galip T. 28\2)

I.Abdülhamit'in oğlu Süleyman için Fitnat Hanım ve Mekkî'nin düşürdüğü tarihler:

Didüm târîhini bu mısra'-ı zîbâ ile Fitnat
Şerefle mecd ile sultân Süleymân geldi dünyâya 1194
(Fitnat Hanım T. 45\10)

Hâme tebşîr etdi bir târîh kim intâk-i Rab
Yümn-i devlet savn-ı hak Hahhâ Süleymân-ı zemân
(Mekkî T. 4\13)

1785 tarihinde dünyaya gelen I. Abdülhamit'in oğlu II. Mahmut için Kânî'nin düşürdüğü tarih:

Mî'et-i cevherîden düşdi bir târîh-i müstesnâ
Cihân toldı şerefle ta'lat-ı Mahmûd-ı Sânîden 1199
(Kânî D. 49\18)

2.1.2.Sultan kızları

İncelediğimiz tarih manzumelerinde sadece Fıtnat Hanım, Sürûfî, Sünbülzâde Vehbî ve Besîm Sultan kızlarının doğumuyla ilgili tarih düşürmüşlerdir.

III. Mustafa'nın kızı olan Hibetullah Sultan için Fıtnat Hanım ve Vehbî tarafından düşürülen tarihler:

Hamd ola sulb-ı şehenşâhîden

Geldi dehre Hübetu'llâh Sultân 1172

(Fıtnat Hanım T. 3\27)

Vehbiyâ cevher-i târîhini neşr et yoluna

Makdem-i hayr ile geldi Hibetu'llâh Sultân 1172

(Sünbülzâde Vehbî T. 3\8)

III. Mustafa'nın kızı Hatice Sultan'ın doğumu için Besîm tarafından düşürülen tarih:

Târem-i çârüme yazıldı Besîmâ târîh

Zîver-i mihr-i cemîl oldu Hadîce Sultân 1182

(Besîm T. 15\15)

I.Abdülhamit'in kızı Hatice Sultan için Fıtnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:

Çâr-yâr eyledi imdâd didüm târîhün

Sa'd ola makdem-i pâki Hadîce Sultânun 1189

(Fıtnat Hanım T. 24\16)

I.Abdülhamit'in kızı Rabia Sultan için Sürûfî ve Vehbî tarafından düşürülen tarihlerde iki farklı hicri yıl hesaplanmıştır:

Sürûfî zeyn ider nazmın yazup milâdına târîh

Kudûm-i Râbi'a Sultân kevne zîb ü fer virdi 1194

(Sürûfî T. 13\8)

Vehbiyâ yazdım yegâne zâtı-veş târîhini
 Rub’-ı meskûn Râbi’a Sultânla buldu zîveri 1196
 (Sünbülzâde Vehbi T. 5\11)

2.1.3.Devlet büyüklerinin çocukları

Şairler, padişah çocuklarının doğumu için düşürdükleri tarihlerin yanında devlet büyüklerinin çocuklarının doğumu için de tarih manzumeleri kaleme almışlardır.

Ali Paşa’nın oğlu Ahmet Bey için Kâmî’nin düşürdüğü tarih:
 Vücûda geldügin gûş eyleyüp Kâmî didi târîh
 Mu’ammer ide Hak Ahmed Bigi iclâl ü devletle 1119
 (Kâmî T. 28\6)

Kâmî’nin Ebezâde Efendi’nin oğlu Abdülkerim için düşürdüğü tarih:
 Meserret-yâb olup mevlûdına didüm bu târîhi
 Mu’ammer eylesün ‘Abdü’l-kerîm’i savn-ı Yezdânî 1122
 (Kâmî T. 31\5)

İzzet Ali Paşa’nın ‘Târîh-i Berây-ı Vilâdet-i Mîr Mahmûd Tavvele’llâhü
 ‘Ömrah’ başlığıyla kaleme aldığı tarih:
 Hâme gayetle güzel yazdı bu târîhi pesend
 ‘Ömr-i sermed vere Mahmûd Beg’e Hayy-i Kadîm 1127
 (İzzet Ali Paşa T. 28\1)

Abdullah Bey’in oğlunun doğumu için Çelebizâde’nin düşürdüğü tarih:
 Didi dil-şad olup ‘Âsım dahı târîh-i mîlâdın
 Mu’ammer ola ‘Abdullâh Beg câh u sa’âdetle 1141
 (Çelebizâde Âsım T. 22\7)

Hafız Efendi’nin oğlu Ahmed Necib’in doğumuna Kânî’nin düşürdüğü tarih:

Kilk-i feyz endûz-ı Kânî yazdı târîhin tamam
Geldi nâz ile semâ'-ı gaybdan Ahmed Necîb 1204
(Kânî D. 56\11)

Esrâr Dede, "Amasya Mevlevîhânesi şeyhi Mehmed'in oğlu İsmail'in doğumuna tarih düşürmüştür." (Horata, 1998: 60).

Tâm târîh-i mücevher söyledim mevlûdüne
Togdı İsmâ'îl Dede ikbâl-i bî-pâyân gibi 1208
(Esrâr Dede T. 3\7)

Şeyh Galip'in kızı Zübeyde Hanım'ın doğumuna Esrâr Dede'nin düşürdüğü tarih:

Çâr 'anâsır müjde-i târîhine eyler şitâb
Îd-i ekber geldi mevlûdü Zübeyde Hanımın 1210
(Esrâr Dede T. 2\6)

Mekkî'nin 'Ehibbâdan birine vilâdet târîhidir' başlığıyla verdiği tarihte Muhammed Bey'in oğlunun doğumuna düşürdüğü tarih:

Çıkar târîhi bâ-intâk-ı Hak hayr-ı du'âdır bu
Vahîd ola Muhammed 'ilm ü takvâ 'ömr-i atvelle
(Mekkî T. 20\6)

'Fâtîh-i Belgrad 'İvaz Paşazâde Halîl Beğ'in ferzedine târîh' başlığıyla Mekkî'nin düşürdüğü tarih:

Düşürdüm Mekkiyâ mevlûde bir fâl-i du'â târîh
Mu'ammer ola dünyâda 'Alî Beğ 'izz ü devletle
(Mekkî T. 24\7)

'Re'îs-i esbak Râşid Efendi Merhûmun mahdûmı Hasan 'İffet Beğ'in velâdeti târîhidir' başlığıyla Şeyh Galip'in düşürdüğü tarih:

Dedi Gâlip bu mısra' birle târîh
 Hasan 'İffet Bey ola 'ömrün efvân
 (Şeyh Gâlip T. 1\21)

'Yenikapu Dergâh-ı şerifi Aşçıbaşı Şerîf Ahmed Dedenin mahdûmı
 Muhammed Kudretu'llâh Efendinin velâdetlerine târîhdir' başlığıyla Şeyh
 Galip'in kaleme aldığı tarih:

Dedim târîh-i mîlâdını Gâlip
 Muhammed Kudretu'llâh lutf-ı Haydar
 (Şeyh Gâlip T. 2\7)

Şeyh Galip'in 'Târîkat-ı 'Âliyye-i Mevleviyeden Hüseyin Efendi-nâm
 zâtın mahdûmı velâdetine târîhdir' başlığıyla düşürdüğü tarih:

Târîh dedi Es'Ad-ı Gâlip bu mısra'
 Sırrı nesîbin ola bu Yûsufdan âşikâr
 (Şeyh Gâlip T. 3\7)

2.1.4.Şairlerin kendi çocuklarının doğumuna

Şairler, padişah ve devlet büyüklerinin çocuklarının doğumlarının yanı sıra kendi çocuklarının doğumu için de tarih düşürmüşlerdir.

Sakıb Dede kendi çocuklarının doğumu için düşürdüğü tarihlerde onlar için 'şeyh' ifadesini kullanmıştır. "Havva Hanım'dan olan çocukları Muhammed Muhlis, Halime, Ahmet Halis, Mahmud Hamid ve Ali Şakir ve Fatma için düşürdüğü tarihlerin yanı sıra ikinci eşi Nesîbe Hanım'dan olan oğlu Abdürrahim ve üçüncü eşi Ümmühânî Hanım'dan olan Abdüselâm isimli oğlu " için detarih düşürmüştür. (Arı 2011: 4).

'Tarih-i Velâdet-i Şeyh Muhammed Muhlis Mevlevî'
 Dimiş milâdına târîh Sâkıb
 İde bârî merîd-i pîr-i perver 1107
 (Sâkıb Dede T. 3\11)

'Târîh-i Velâdet-i Halîme ez-benât-ı Âlî Mevlânâ'

Düşdi târîh-i velâdet bî-küsûr

Sâkıb ol hûra-nijad-ı kudrete 1111

(Sâkıb Dede T. 8\14)

'Târîh-i Velâdet-i Şeyh Ahmet Hâlis Mevlevî'

Olup rûşen çerâg-ı çeşm-i Sâkıb

Didi târîh ola Hâlis mu'ammer 1113

(Sâkıb Dede T. 4\11)

'Târîh-i Velâdet-i Şeyh Mahmûd Hâmid Mevlevî'

Tulû'na didi târîh Sâkıb

Ola sermed-şeref çîn-i menâzil 1117

(Sâkıb Dede T. 5\13)

'Târîh-i Velâdet-i Şeyh 'Ali Şâkir'ül-Mevlevî'

Vilâde didi târîh Sâkıb

'Aliyy-i mutlak itsün pîr-i kâmil 1119

(Sâkıb Dede T. 6\11)

'Târîh-i Velâdet-i Fâtıma Ez-dohterân-ı Âl-i Mevlânâ'

Tev'em-i û bir kerâmet didiler

Sâl-i mîlâdın o kudsî gevherün 1121

(Sâkıb Dede T. 9\11)

'Târîh-i Velâdet-i Şeyh 'Abdü'r-rahîm Mevlevî'

Didi târîh ü tehniyesine

Hayr-i makdem eyâ necîb-i cihân 1130

(Sâkıb Dede T. 22\18)

'Târîh-i Velâdet-i Şeyh 'Abdü's-selâm'
 İki kat bir du'â-gû didi târîh
 Nedîm ü yâr ola her dem selâmet 1143
 (Sâkıb Dede T. 7\9)

3.1.Düğünlere

3.1.1.Sünnet

Şehzadelerin ve devlet büyüklerinin oğullarının sünnet törenleriyle ilgili tarih düşüren şairler "sünnet" ve "hitân" kelimelerini kullanmışlardır.

Kâmi'nin 'Târîh Berây-ı Sünnet-i Necl-i Şeyhü'l-İslâm' başlığıyla verdiği tarih manzumesinde devrin şeyhülislamının oğlunun sünnet olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bir mısra' iki yek-pâre târîh-i hitân oldu
 Tamâm oldu bu gün sünnet açıldı gonce-i zîbâ 1126
 (Kâmî T. 43\5)

Devrin şairleri III. Ahmet'in oğullarının sünnet düğünü için düşürdükleri tarihlerde yapılan sünnet düğünün gösterişinden benzersiz oluşundan halkın düğüne olan ilgisinden bahsedetmişlerdir ve bu düğünün şehzâdelere hayırlı olmasını dilemişlerdir.

"Görüp Râşid bu germ-â-germî-i şevki didi târîh
 Hümâyun eyleye Âllah sûrın şâh-ı devrâna 1132
 Râşid

Du'â idüp didüm bu sûra târîh
 Ola bu sûr-ı Hân Ahmed hümâyun 1132
 Sâlim

Didi târîhin du'â idüp Sadîk-i bendesi
Sünnet oldı Âllah Âllah diyünüz şeh-zâdegân 1132
Sadîk

Ref'i tekbîr-i du'â idüp didi târîhini
Gel edâ hükm-i Ahmeddür Muhammed sünneti 1132
Şâkir" (Öztekin, 2004: 638)

Bulup sünnet yirin telmih ile Kâmî didi târîh
O şeh-bâz-ı hümâ-cûy üsküfin atdı hümâyûn bâd 1132
(Kâmî T. 62\18)

'İzzetâ sûr-ı hıtânun didiler târîhini
Şâh-zâdegâna şeh sûr-ı hümâyûn eyledi 1132
(İzzet Ali Paşa T. 12\11)

Böyle inşâd eyledi târîhini kerrûbiyân
Sadr-ı 'alî eyledi ihyâ Muhammed sünnetin 1132
(Tâ'ib T. 26\11)

Gelüp 'îdün ikinci rûz-i iseyni didüm târîh
Muhammed beg olundı yümn ile sünnet mübârek-bâd 1133
(Sâmî T. 21\12)

3.1.2.Evlilik

Osmanlı Devleti'nde sünnet düğünleri kadar yapılan evliliklerde de gösterişli kutlamalar yapılır ve büyük ziyafetler verilirdi.

Dürrî, Sadrazam Ali Paşa'nın düğünü için düşürdüğü tarihte gökyüzünden bir melek geldiğini ve bu tarihi söylediğini belirtmiştir. Düşürdüğü diğer tarihte de evliliğin kutlu olmasını dileyerek sevinç verdiğini söylemiştir

“Âsmândan bir melek geldi didi târîhini
 Menzil-i mâh-ı münir oldı mekân-ı âftâb 1120
 Dürrî ” (Öztekin, 2004: 643)

“Du’â idüp felekde kudsiyân yazdı bu târîhi
 Hümâyûn bâd ey sûr-ı sürûr-efzâ-yı sultânî 1121
 Dürrî ” (Öztekin, 2004: 642)

Osmanzâde Tâ’ib ise yine aynı düğün için düşürdüğü tarihte bu evliliği överek mutlu haberi müjdeler ve tebrik eder.

Didüm târîhini tebşir ü tebrik ü sitâyişle
 Zihî sûr-ı hümâyûn-ı sürûr-encâm-ı sultânî 1121
 (Tâ’ib T. 34\41)

Kâmî, ‘Târîh-i Sûr-ı Hümâyûn Berây-ı Tezvîc-i Selâtin’ başlığıyla kaleme aldığı tarih manzumesinde yapılan bu üç düğünün üç sultana mutluluk vererek bayram olduğunu söylemiştir.

Bu üç sûr-ı sa’îde Kâmi-i dâ’î didi târîh
 Zihî devlet bu üç sultânun üç sûr-ı se ‘ıyd oldı 1136
 (Kâmî T. 74\10)

3.1.3.Damat olma

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa’nın III. Ahmet’in kızı Fatma Sultanla evlenip damat oluşuna Kâmî ve Sâmi’nin düşürdüğü tarihler:

Kâmî’nin yazdığı tarih manzumesinde İbrahim Paşa’nın hem damat oluşundan hem de vezir oluşundan bahsederek ikisinin de birer düğün olduğunu söylemiştir:

Bir yire geldi iki sûrun didüm târîhini
 Oldı İbrâhîm Paşa şimdi dâmâd u nedîm 1129
 (Kâmî T. 51\18)

Sâmi ise ‘Târîh-i Dâmâd-şuden-i İbrâhîm Paşa Be-Sultân Ahmed’ başlıklı manzumesinde İbrahim’in damat olduğunu belirtmiştir:

Oldı İbrâhîm paşa sıhr-i sultân-i celîl
Şâha dâmâd oldı İbrâhîm paşa-yi sa’îd 1129
(Sâmî T. 12\33)

4.1.Ölümler

4.1.1.Şairlerin yakınları

İncelediğimiz tarih manzumelerinde şairlerin kendi yakınlarının ölümüyle ilgili de tarihler düşürdüğünü görmekteyiz. Bunların yanı sıra devrin önemli şairlerinin ölümleri için de Kâmî, Çelebizâde Âsım ve Şeyh Galip tarih düşürmüştür.

Sâkıb Dede’nin kızı ‘Âyişe ve ilk eşi Havvâ Hanım, oğlu Ali Şakir ve kızı Fatıma’nın ölümleri için düşürdüğü tarihler:

Didi âmed-şüd-i nâ-kâhına Sâkıb târîh
Geldigi gibi yine gitdi o bîkr-i ma’sûm 1110
(Sâkıb Dede T. 19\15)

İtmeye cediti civarından cüdâ anı Hüdâ
Mahrem oldukça harîm-i kutb-ı devrâna cüdey 1122
(Sâkıb Dede T. 11\18)

Nûr-ı feyzünden nemâ ihsân idüp yâ Rab ana
Bedr-i kâmil it hilâli şekli-i âl-i kümmeli 1123
(Sâkıb Dede T. 17\21)

Mes’ûlümüz oldur ki ide manzûr-ı ‘inâyet
Ma’sûme-i der-gâhını Hak Celle Celâle 1123
(Sâkıb Dede T. 18\13)

Didi cân-ı ber-lebüm târîh-ı hâl-i nez'ini
 Ser-be-'azm-i savb-ı dîdârem vedâ' yârânuma 1124
 (Sâkıb Dede T. 12\7)

Sâkıb Dede oğlu Muhammed Muhlis'in vefatı üzerine üç tarih düşürmüştür:

Didi Hâlis dâderi târîh-i rihlet sencini
 Aldı âl-i Muhlisin nâ-gâh ceddüm bezmine 1124
 (Sâkıb Dede T. 13\7)

Didi târîh-i sûdın Sâkıb-ı encüm-şümâr
 Cân-ı Muhlis oldı seyyâh-ı cihân-ı evc-i üns 1124
 (Sâkıb Dede T. 15\7)

Kâmî'nin babasının ölümüyle ilgili düşürdüğü tarih:
 Âh-ı pey der-peyi mir'ât-i zamîrümde görüp
 'Âkıbet iki gözüm yaş ile tolmuş buldum 1100
 (Kâmî T. 6\2)

Nedîm'in düşürdüğü tarih manzumelerinde sadece annesinin ölümü üzerine tarih düşürmesi dikkat çekicidir:

Gelip iki gözüne yâş dedim târîhin
 Sâliha kadına cây ede behiştî Mevlâ 1124
 (Nedîm T. 60\2)

Sâmî'nin düşürdüğü tarihlere baktığımızda ise 'Afife ve Zelihâ adında iki kızı olduğunu ve kızlarının ölümüyle ilgili tarih düşürdüğünü görmekteyiz.

Târîh-i fevtin âh-i bî-hadd ile tahrîr eyledüm
 Ola 'Afife nev-'arûs-i hacle-i 'adn-i berîn 1116
 (Sâmî T. 1\6)

Vefât itdükde hâtif didi târîh
Zelîhânun ola firdevs câyı 1134
(Sâmî T. 24\8)

Kâmî 'Târîh Berây-ı Vefât-ı Ciger-gûşe-i Hod' ve 'Târîh Berây-ı Vefât-ı Şerîfe Rukiye' başlıklı tarih manzumeslerinden anladığımız kadarıyla 'Âişe ve Şerîfe Rukkiye isimli iki kızı vardır. Kâmî'nin kızlarının ölümü üzerine düşürdüğü tarihler:

Cûşî-i hûn-âbe-i hasretle târîhin didüm
'Âişem olsun 'Adin gülzârı saña haclegâh 1129
(Kâmî T. 53\2)

Lisân-ı pederden müverrih didi
Şerîfe Rukiyyem 'adîm oldı âh 1131
(Kâmî T. 61\3)

Kâmî'nin dönemin şairlerinden Fâ'iz-i Edirnevî'nin ölümü için düşürdüğü tarih:

Gördükde hûr-ı cennet târîhini idüp yâd
Birbirine disünler geldi na'îme Fâ'iz 1130
(Kâmî T. 56\5)

Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî de "Târîh-i vefât-ı duhter-i hod Safiye Rahimehâ'llâh" başlığıyla kızının ölümüne tarih düşürmüştür:

Hezâr hüznile Neylî didim ana târîh
Mekânın eyleye cennet Safiyyenin Bârî 1138
(Neylî T. 48\4)

1722 yılında vefat eden divan şairlerinden Dürrî için Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Çıkdı bir ta'miye ile târîh
Göçdi Dürrî hüneri kıldı yetîm 1135
(Neylî T. 34\3)

‘İzzet Ali Paşa annesi ve teyzesinin ölümü için düşürdüğü tarih düşürmüştür.’ (Aypay, 1998: 15).

Dü destüm kaldırup giryân giryân söyledüm târîh
İlâhî hem-zebân-ı hûriyân eyle Züleyhâyı 1138
(İzzet Ali Paşa T. 24\5)

Târîhine bir âh çeküp ‘İzzetâ didüm
Yâ rabb mekân-ı Âyişe ‘adn-ı berîn ola 1139
(İzzet Ali Paşa T. 23\5)

Çelebizâde Âsım’ın divan şairi Mirzâ-zâde Ahmed Neylî’nin ölümü için düşürdüğü tarih:

Mîrzâ-zâde Ahmed-i Neylî
Sahn-ı firdevsi eyledi mesken 1161
(Çelebizâde Âsım T. 37\3)

Sünbülzâde Vehbî’nin eşinin vefatı için düşürdüğü tarih:
Kalemde katre-i hûn akdı yazdıkdâ bu târîhi
Makâmın eyle yâ Rab cennet-i Firdevs Gülsûmun 1205
(Sünbülzâde Vehbi T. 33\2)

Şeyh Gâlip’in düşürdüğü tarihler arasında annesinin vefatı için düşürdüğü tarih de vardır:

Vâlidem kim Emîne hatundur
Rûhu olsun na’îm emne elif

Geldi târîh-i rihleti Gâlib
 Ola yâ Rab makâmı huld-ı latîf
 (Şeyh Gâlip T. 30\2)

Mevlevî şairlerden olan Şeyh Galip'in yakın dostu olan Esrâr Dede'nin ve diğerk Mevlevî şairi Sâkîb Dede'nin ölümüyle ilgili düşürdüğü tarihler:

Gâlib dedi târîhini efsûs efsûs
 Hem-demleri hayrân kodı Esrâr geçüp
 (Şeyh Gâlip T. 33\2)

Mâtemin gûş eyleyüp Gâlib gürûh-u âşîkân
 Dediler târîh-i fevtin hây hatm-i Mevlevî
 (Şeyh Galip T. 9\8)

Sâkîb Dede'nin vefatı üzerine Şeyh Galip'in düşürdüğü tarih:
 Mâtemin gûş eyleyüp Gâlip gürûh-ı 'âşîkân
 Dediler târîh-i fevtin hây hatm-i Mevlevî
 (Şeyh Gâlip T. 9\8)

4.1.2.Devlet adamları ve onların yakınları

Şairlerin kendi yakınlarının ölümü için düşürdükleri tarihlerin yanında devrin önemli şahsiyetleri, devlet adamları ve onların yakınları ile ilgili düşürdükleri tarihler de bulunmaktadır.

'Âmûce-zâde Hasan Ağa'nın ölümü üzerine Neylî'nin düşürdüğü tarih:
 Cenâb-ı Hakka eyleyup didim târîh
 Ola sa'âdet-i dîdârın ana erzânî 1111
 (Neylî T. 6\3)

Kâmî, 'Târîh Berây-ı Vefât-ı Bint-i La'î-zâde' başlıklı manzumesinde "Edirne Gülşenî Tekyesi şeyhi olan Lâ'î'nin ve kızının ölümüne" tarih düşürmüştür. (Yazıcı, 1998: 21)

Fevtine târîh için Kâmî didi
İde firdevsi Hadîcem cilvegâh 1112
(Kâmî T. 17\3)

Didüm gûş eyleyince irtihâlin Kâmiyâ târîh
Meded kopdı nihâl-i Gülşenî'den bir gül-i La'îf 1112
(Kâmî T. 18\3)

Sâkîb Dede "kendisini Kütahya Mevlevîhânesine şeyh tayin eden Kara Bostan Çelebi'nin " ölümü için düşürdüğü tarih: (Arı, 2011: 24)

Görmesün rûy-ı hazân-ı mâtemi
Bir dahı Sâkîb be-hakk-ı Mesnevî 1117
(Sâkîb Dede T. 1\11)

Neylî'nin Rahmî Efendi'nin vefatı için düşürdüğü tarih:
Rahmet berûhi Rahmî 1122
(Neylî T. 16\1)

Himmet Efendi-zâde 'Abdu'llâh Efendi'nin vefatı üzerine Sâmî'nin düşürdüğü tarih:

Dem-i fevtinde kederle didi Sâmî târîh
Kürsî-i 'adni makâm eyledi Himmet-zâde 1122
(Sâmî T. 3\11)

"Sâkîb Dede'nin Kütahya'ya şeyh tayin edilmesinde Mevlevî kadınlarının ileri

gelenlerinden Küçük Arif Çelebi (ö. 1421) ahfâdından Kâmile Hanım'ın kızı" Hâce Fâtıma Hanım'ın ölümü üzerine Sâkîb Dede'nin düşürdüğü tarih: (Arı, 2011: 4)

Haşr idüp zîr-i livâsında Habîb-i Ekremün
 Farkına çetr-i şefâ'at eyleye neşr-i emân 1122
 (Sâkîb Dede T. 10\ 19)

'Târîh Berây-ı Vefât-ı Necl-i Şeyhü'l-İslâm' başlığından anladığımız kadarıyla dönemin şeyhülislamının oğlunun vefatı için Kâmî'nin düşürdüğü tarihler:

Nevha vü sad sûz-ı dil birle didüm târîhini
 Olasın 'Abdü'l-kerîmâ vâlideyniñe şefî' 1123
 (Kâmî T. 33\2)

Gûş idince haber-i fevtini yazdum târîh
 Gülşen-i 'Adn ola menzilgeh-i 'Abdu'rrahmân 1123
 (Kâmî T. 34\3)

'Ârif Efendi'nin vefatı üzerine Kâmî'nin düşürdüğü tarih:
 Çâk çâk olup didüm târîh-i fevtin Kâmiyâ
 'Ârif-i bi'llâh dîdârıyla olsun ber-güzîn 1125
 (Kâmî T. 41\7)

Ahmet Ağa'nın kızı Ümmügülsüm'ün vefatı üzerine Kâmî'nin düşürdüğü tarih:

İntikâlin gûş idüp târîh-i fevtiçün didüm
 Ümmügülsüm eyleye gülzâr-ı 'Adn'i câygâh 1125
 (Kâmî T. 42\2)

'Abdu'rrahmân Çelebi'nin vefatı üzerine Kâmî'nin düşürdüğü tarih:
 Rihletin gûş idicek fevtine didüm târîh
 Na'il-i cennet-i 'Adin ola 'Abdu'rrahmân 1126
 (Kâmî T. 44\3)

Neylî'nin Tabîb Ahmed Efendi'nin ölümü üzerine düşürdüğü tarih:

Gûş idup fevtini Neyli didi ana târîh
 Cây ola Ahmed Efendiye civâr-ı rahmet 1127
 (Neylî T. 20\3)

Kâmî'nin 'Târîh Berây-ı Vefât-ı Boşnak Şeyh' başlığıyla verdiği tarih:
 Gûş eyleyince fevtini târîh için didüm
 Kürsî-nişîn-i meclis-i 'Adn ola Bosnevî 1127
 (Kâmî T. 46\4)

Kâmî, şehitlik makamına ulaşan Ali Paşa'nın ölümünün düşmanlarına bayram olduğunu söyleyerek tarihini düşürmüştür:

Düşdükde iki zahm ile târîhini didüm
 Oldı 'adûya 'ıyd 'Ali'nüñ şehâdeti 1128
 (Kâmî T. 48\5)

'Târîh-i Vefât-i Kûçek Mü'ezzin Çelebi Merhûm' başlığıyla düşürdüğü tarih:

Râstdur terk idicek savt-i segâhı târîh
 Evc-i me'vâda Mü'ezzin Çelebi bula makâm 1129
 (Sâmî T. 11\18)

Molla 'Alî'nin oğlu Ahmet vefatı üzerine Sâmî'nin düşürdüğü iki tarih:
 'Âzim-i bâlâ olunca didi târîhin melek
 Yâ İlâhî ola Ahmed bülbül-i verd-i bihişt 1131
 (Sâmî T. 18\4)

Gûş idüp fevtin tahassürle didüm târîhini
 Cennet-i 'adn ola yâ Rab cilvegâh-i Mustafâ 1131
 (Sâmî T. 19\3)

'Acem Bekir Efendi'nin vefatı üzerine Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Vefâtın gûş idüp Neylî du'â ile didim târîh
 Ola Bû-bekr Efendinin mekânı sâha-ı cennet 1135
 (Neylî T. 33\5)

Hasan Efendi'nin ölümü üzerine Âsım'ın düşürdüğü tarih:
 Bir âh-ı serd çeküp 'âsımâ didüm târîh
 Hasan Efendi makâm ide cenneti yâ Râb 1139
 (Çelebizâde Âsım T. 10\5)

Neylî'nin manzumesinden anladığımız kadarıyla küçük yaşta vefat eden Süleyman isimli bir çocuk için düşürdüğü tarihte Tanrı'nın annesine sabır vermesini ve mekânının cennet olmasını dilemiştir:

İdüp Hak vâlideynin sabr ile dâreynde me'cûr
 İde menzilgehin ol nahl-i pâkin cennet-i a'lâ

Du'â birle didi târîh-i fevtin Neyliyâ Hâtif
 Süleymâna ola gülzâr-ı cennet menzil ü me'vâ 1140
 (Neylî T. 49\3)

Hızır Çavuş Ağa'nın kızı Fatıma Hatun için Neylî'nin düşürdüğü tarih:
 Gidince Neyli ol yektâ-yı 'iffet didler târîh
 İlâhî cennet-i firdevsi ide Fâtıma menzil 1142
 (Neylî T. 51\3)

Mustafa Efendi'nin vefatı üzerine Sâmi'nin düşürdüğü tarih:
 Vefât idince du'â-gûne düşdi bir târîh
 Hudâ cinânı ide Mustafâ efendiye cây 1142
 (Sâmi T. 49\14)

Neylî'nin Hasan Efendi'nin vefatı üzerine düşürdü tarih:
 Du'â ile didim Neylî vefâtına anın târîh
 Hasan Efendinin Mevlâ mekânını ide cennet 1143
 (Neylî T. 54\2)

Âsım'ın Hattat İsmail Zühdi'nin vefatı için düşürdüğü tarih:

Bu târihi 'utârid yazdı 'âsım safha-i çerhe

Ola hattât İsmâ'il-i Zühdiye cinân menzil 1144

(Çelebizâde Âsım T. 24\6)

Akkirman gazisi Hasan Efendi'nin vefatı üzerine Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Neyliyâ söylediler fevtine anın târih

Yazdılar defter-i a'mâline cümle hasene 1145

(Neylî T. 55\3)

Fevtine bir tâk-i târih 'Âsıma Hâtif didi

Menzil-i âyişe Kadın ola gülzâr-ı na'im 1145

(Ârifzâde Âsım T. 2\5)

Ol şüh-ı bînazîre kerâmetdir 'Âsımâ

Târih oldı fevtine lafz-ı Sa'id Aga 1146

(Ârifzâde Âsım T. 5\6)

Fevtine 'Âsım didim târih anın

Rûhın İbrâhim Pâşâ ola şâd 1147

(Ârifzâde Âsım T. 1\5)

Bursa valisi olan 'Alî Efendi'nin ölümü için Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Vefâtına didi Neylî du'â ile târih

Mekân-ı Mîr 'Alî ola kıt'a-i cennet 1147

(Neylî T. 60\5)

Şeyhülislam Feyzullâh Efendi'nin oğlu Osman Efendi'nin ölümü üzerine Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Seyyid-i din-penâh Feyzullâh

Yâ'ni sadr-ı şehîd müfti'l-enâm

Necl-i pâki o zât-ı mifzâlin
Seyyid 'Osman Efendi fahr-i kirâm

...

Neyliyâ âh ile didim târîh
'Adni 'Osmân Efendi ide makâm 1147
(Neylî T. 61\6)

İmâm Ak Şemse'd-dîn'in kızı Rukiyye'nin vefatı üzerine Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Didi Neylî anın bir mısra' ile fevtine târîh
Rukiyye cennet-i me'vâda ide menzil ü mesken 1150
(Neylî T. 64\3)

Kethûda 'Abdullah Efendi'nin ölümü üzerine Mekkî'nin düşürdüğü tarih:
Kethüdâ-yı pâk-i gevher mazhar-ı halk-ı hasen
Ya'ni 'Abdullâh Efendi terk edip dünyâsını

...

Hâtıf-ı gaybî dedi tebşîr ile târîh
Buldu 'Abdullâh cinân-ı rahmet-i Mevlâ'sını 1152
(Mekkî T. 26\5)

Bir kusur olsa bakılmaz 'Âsımâ tarihde
Seyyîd İbrâhîm gülzâr-ı cinânı itdi câ
(Ârifzâde Âsım T.)

Yahya Bey'in vefatı üzerine Âsım'ın düşürdüğü tarih:
Nâgehânî irtihâlin gûş idenler didiler
Kıldı bin yüz elli beşde vây Yahyâ Beg vefât 1155
(Çelebizâde Âsım T. 34\3)

Koca Mustafa Paşa tekkesinin şeyhi Nûrû'd-dîn Efendi'nin ölümü üzerine Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Hâli oldu Neyliyâ kendüye târîh-i vefât
Geçdi tevhîd ile Nûrû'd-dîn-i kutbu'l-vâsılîn 1160
(Neylî T. 79\5)

'Târîh-i Vefât-ı Mehmed Dâmâd Efendi' başlığıyla Nesîb'in düşürdüğü tarih:

Çâr tekbîr ile de düşdi du'âya târîh
Harem-i 'ind-i Hudâda ola Mehmed dâmâd 1174
(Nesîb T. 9\5)

Hâzık Efendi'nin vefatı üzerine Zihnî'nin düşürdüğü iki tarih:
Şevk-i niyâz-ı 'afv ile yâ hû deyüp iriş
Gel gir huzur-ı hazrete Hâzık sürura bak 1176
(Zihnî T. 3\9)

Geldi bir hâtif-i kudsî dedi Zihnî târîh
Menzil-i Hâzık Efendi ola cây-ı vâlâ 1176
(Zihnî T. 4\7)

Fıtnat Hanım'ın Şeyh Yahya Efendi'nin ölümü üzerine düşürdüğü tarih:
Didi bu mısra' ile nâsa i'lân eyleyüp hâtif
Ola Yahyâ Efendinün makarrı Cennetü'l-Me'vâ 1186
(Fıtnat Hanım T. 36\8)

Abdülkerim Bey'in vefatı üzerine Fıtnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:
Bu mısra' oldu fevtine târîh-i bî-bedel
'Abdü'l-kerîme gülşen-i firdevs ola cây 1186
(Fıtnat Hanım T. 37\3)

Fıtnat Hanım'ın Şeyh Süleyman Efendi'nin vefatı için düşürdüğü tarih:
Düşürdüm ben de bir mısra'la Fıtnat fevtine târîh
Makarrı Cennet-i Me'vâ ola Seyyid Süleymânuñ 1186
(Fıtnat Hanım T. 38\5)

Melek Mehmet Paşa'nın oğlu Yahya Bey'in ölümü üzerine Nesîb'in düşürdüğü tarih:

Medd-i âh ile n'ola yazsa kalem târîhin
Mîr Yahyâya makarr ola civâr-ı rahmân 1195
(Nesîb T. 5\4)

Osman Efendi'nin kızı Hatice Hanım'ın vefatı üzerine Zihnî'nin düşürdüğü tarih:

Kabr-i Hadîce Hânıma gelgil ziyârete
Başla du'âya fâtiha-hân ol mezarına
...
Bâlâyâ çıkdı hû deyü târîhe kudsiyân
Rûh-ı 'azîzi 'azm ede dâr-ı karârına 1205
(Zihnî T. 7\4)

Sultan Selim'in annesinin kethüdalığını yapan Lala Mahmut Bey'in vefatı üzerine Vehbî'nin düşürdüğü tarih:

Hazret-i vâlide-i pâdişeh-i devrâna
Kethudâlık şerefi bahtına vermişdi su'üd
...
Güli târîhin eder katre-i eşkim sir-âb
Sâha-i bag-ı cinân ola makâm-ı Mahmûd 1205
(Sünbülzâde Vehbi T. 30\7)

Hekimbaşı-zâde 'Alî Paşa'nın eşi Hanife Hanım'ın vefatı üzerine Vehbî'nin düşürdüğü iki tarih:

Bâb-ı firdevsi açıp Rıdvân dedi târîhini
Cây-ı a'lâsı Hanîfe Hanımın oldu cinân 1205
(Sünbülzâde Vehbi T. 31\5)

Rûh-ı Firdevsî demiş ihlâs ile târîhini
 Câ-yı ‘ulyâsı Hanîfe Hanımın ola cinân 1205
 (Sünbülzâde Vehbi T. 32)

“Yenikapı Mevlevîhanesi dervişlerinden Hüseyin Niyaz Dede’nin” vefatı üzerine Esrâr Dede tarih düşürmüştür. (Horata, 1998: 60)

Hesâb olsa çıkar işbu mısra’ım târîh
 Niyâz Hüseyin Dede vasl-ı Hakk’a etdi sefer 1210
 (Esrâr Dede K. 4\6)

Manastırlı Hafız Dede’nin ölümü üzerine Esrâr Dede’nin düşürdüğü tarih:

Döndü hem târîh-i fevtin söyledi
 Şaklabâni gitdi dergehden dedi 1210
 (Esrâr Dede K. 6\33)

Esrâr Dede’nin Kaygısız Baba’nın vefatı üzerine düşürdüğü tarih:

‘Azm eyleyince mebde’e Esrâr söyledim
 Târîh-i lafzı fevtine eyvâh Kaygısız 1211
 (Esrâr Dede K. 8\3)

Halis Ahmed Dede, Şeyh Ebubekir Çelebi Efendi ve Şeyh Hüseyin Efendi’nin vefatları üzerine Şeyh Galip’in düşürdüğü tarihler:

Şeş cihetden gelür âvâz-ı te’essüf Gâlib
 Nakd-i hâlis gibi Ahmed Dede çıkdı elden
 (Şeyh Gâlip T. 10\7)

O şâhin böyle yazdı rihlet-i târîhini Gâlib
 Ebû Bekr ibn-i Monlâ etdi ‘azm-i ‘âlem-i a’lâ
 (Şeyh Gâlip T. 11\8)

Füyûz-i mülhim-i gayb ile geldi bir târîh
 Hüseyin Efendiye enseb behiştde cevân
 (Şeyh Gâlip T. 13\5)

Şeyh Galip'in Morevî Şeyh Muhammed Efendi ve Gümüş Dede'nin
 ölümü üzerine düşürdüğü tarihler:

Gevher-i eşkiyle Gâlib yazdılar târîhini
 Şeyh Muhammed çekdi cismin çilleye medfende hayf
 (Şeyh Gâlip T. 14\5)

Târîh-i rihletinin mevâlid okur 'ıyân
 Kâl eyledi Gümüş Dede nakd-i hayâtı
 (Şeyh Gâlip T. 15\5)

Yenikapı dergâhı şeyhlerinden 'Alî Efendi'nin oğlu İskender'in vefatı
 üzerine Şeyh Galip'in düşürdüğü tarih:

Vâsıl-ı kurb olıcak Gâlib dedi târîhini
 Buldu İskender Dede budur hayât-ı ma'nevî
 (Şeyh Gâlip T. 16\5)

Şeyh Galip'in Şeyh 'İsâ Efendi'nin vefatı için düşürdüğü tarih:
 Medd-i âhiyle sebak-h'ânân-ı ders-i sohbeti
 Dediler târîh-i fevtin h'âce 'İsâ gitdi âh
 (Şeyh Gâlip T. 17\7)

Zikrî Dede'nin vefatı üzerine Galip'in düşürdüğü tarih:
 Fevtinin Gâlip dedim târîhini
 Göçdi yâ hû Zikrî ismu'llâh ile
 (Şeyh Gâlip T. 18\4)

Hacı Ömer Baba'nın vefatı üzerine Şeyh Galip'in düşürdüğü tarih:

Lâ-büd gelür bu mısra'ı târîh fevtine
Kıldı diyâr-ı cânê seyâhat 'Ömer Baba
(Şeyh Gâlip T. 19\4)

Râtıb Paşazâde Abdurrahman Bey'in vefatı üzerine Şeyh Galip'in düşürdüğü tarih:

Çıkdı bir mısra'ıyla târîhi
Ola yâ Rab makâm-ı cânı behişt
(Şeyh Gâlip T. 20\7)

Şeyh Galip'in Musahib Seyyid Ahmed'in vefatı için düşürdüğü tarih:
Olur târîh-i sâl-i fevti Gâlib
Musâhib oldu hâmûşâna ahbâb
(Şeyh Gâlip T. 21\4)

Sultan Selim'in kâtipliğini yapmış Mustafa Efendi'nin ölümü üzerine Şeyh Galip'in düşürdüğü tarih:

Sultân Selîm kâtibi sertâc-ı h'âcegân
Sarıkçıbaşı sâbık sâhib-fünûn-ı câh
...
Târîh-i sâl-i fevtidir ol merd-i kâmilin
Hak Mustafa Efendiye huldi ede penâh
(Şeyh Gâlip T. 22\3)

Yazdı târîh-i vefâtın Gâlib
Okuya hâfızı me'vâya Vedûd
(Şeyh Gâlip T. 31\3)

Manastırlı Hafız Ebubekir Dede'nin vefatı üzerine Şeyh Galip'in düşürdüğü tarih:

Vâlidî söyledi târîhin anın
 'Ömrün göçdi behište vâ-hayf
 (Şeyh Gâlip T. 32\3)

5.1.Zaferler (Fütûhât)

18. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti Karlofça Antlaşmasının getirdiği ağır yüklerle karşı karşıya kalmıştır. Bu yüzden yeni fetihler yapmak yerine eldeki toprakları koruma yoluna gitmiştir ancak yine de bu yüzyılda az da olsa fetihler devam etmiştir.

1715 yılında Osmanlı devleti Mora'yı Venediklilerden almak için savaş başlatmıştır. Karlofça antlaşmasıyla Venediklilere verilen Mora 16 yıl sonra geri alınmıştır. Sâmi düşürdüğü tarih manzumesinde Ali Paşa'nın Mora'dan önce Gördös'ü işgal ettiğini belirtmiştir.

Aldı cümle memâlik-i Morayı
 Cûd-ı ikbâlile 'Alî Pâşâ 1127
 (Neylî T. 22\47)

Olıcak galtîde-ser a'dâ didüm târîhini
 Gördösi aldı 'Alî paşa ön evvel Moradan 1127
 (Sâmî T. 7\5)

Sâmiyâ bu feth-i 'âlnün didüm târîhini
 Sa'y ile aldı Mora mülkin vezîr-i kâm-kâr 1127
 (Sâmî T. 8\22)

Hüner erbâb-ı görse ser fedâ eyler bu târîhe
 Morayı ceng ile aldı 'Ali Paşa-yı bî-hem-tâ 1127
 (İzzet Ali Paşa T. 6\13)

Sultan Ahmet'in Nahcivan'ı, Tiflis'i ve Hemedan'ı fethini Sâmi düşürdüğü tarih manzumesiyle müjdelemiş ve padişahının tüm düşmanlarının helak olduğunu belirtmiştir.

Sâmiyâ tebşîr birle fethi târîhin didüm
Nahcuvânı aldı sultân Ahmed-i 'âlî-cenâb 1135
(Sâmî T. 26\26)

Hezârân hamd idüp tebrîk ile Sâmî didüm târîh
Alup Tiflîsi sultân Ahmed a'dâsı melûl oldu 1135
(Sâmî T. 28\16)

Çâr-yâr imdâd idüp Sâmî didüm târîhini
Belde-i Tiflîsi aldı emr-i Sultân Ahmedî 1135
(Sâmî T. 29\11)

1723 yılında başlayan Osmanlı- İran savaşı sonucunda 1724 yılında Revan işgal edilmiş daha sonra Gence ele geçirilmiştir. Bundan başka Hemedan, Nahcivan, Luristan, Tebriz, Nihavend ve Kirmanşah gibi İran'nın önemli beldeleri işgal edilmiştir.

Şükr eyleyerek Neyli-i kemter didi târîh
Han Ahmede Mevlâ Hemedânın ide mes'ûd 1136
(Neylî T. 37\7)

Geldi tebşîr ile üçler didiler târîhin
Hemedân beldesin aldı 'Acemün Ahmed hân 1136
(Sâmî T. 32\30)

Didi 'Âsım yine tebşîr iderek hâtif-i gayb
Hemedâna varup aldı sipeh-i Ahmed Hân 1136
(Çelebizâde Âsım T. 3\12)

Bende bu feth-i cemîle 'İzzet târîh
Aldı Hân Ahmed-i 'âdil Hemedân ülkesini 1136
(İzzet Ali Paşa T.5\15)

Eyleyüp tebşîr bir kemter didi târîhini
Seyf ile Tebrîzi Sultân Ahmed aldı müjde bâd 1136
(Neylî T. 40\1)

Dindi çok târîh Neylî bir ziyâd olsun bu da
Müjde ki Tebrîzi Sultân Ahmed aldı yümñile 1136
(Neylî T. 41\5)

Su'âl itdüm peyâm-ı fethi hâtifden didi târîh
Luristânı da Sultân Ahmed-i dâñâ-hikem aldı 1137
(İzzet Ali Paşa T. 21\2)

Didi bir mısra' içre 'Âsım anun fethine târîh
Loristânı da Sultân Ahmed-i vâlâ-himem aldı 1137
(Çelebizâde Âsım T. 4\5)

Bende-i Âsım didi mısra'la târîhin anun
Nahcivânı aldı Sultân Ahmed-i 'âlî-cenâb 1137
(Çelebizâde Âsım T. 5\10)

Du'â-gûne kemîne bende 'Âsım didi târîhin
Hümâyûn-bâd Sultân Ahmede Tebrîz iklimi 1137
(Çelebizâde Âsım T. 6\10)

Mest olup bî-bâde şevkiyle didüm târîhini
Geldi miftâh-ı Revân dîvân-ı Sultân Ahmede 1137
(İzzet Ali Paşa T. 22\2)

‘İzzetâ cümle ekâbir çıksun istikbâline
Südde-i sultân-ı dîne geldi miftâh-ı Revân 1137
(İzzet Ali Paşa T. 25\1)

Revân-i pâk-i eshâb oldu memnûn cümleten ey dil
Revân alındı a’lâ-himmet-i Sultân Ahmedle 1137
(Sâmî T. 33\12)

Bu ‘âlî feth için Sâmî bu da târîh-i bâlâdur
Kılup fermân Revânı aldı sultân Ahmed-i ‘âdil 1137
(Sâmî T. 34\2)

Su’âl itdüm didi Sâmî bu nev’a düşdi bir târîh
Revân alındı sultân Ahmedün ‘asr-i sa’îdinde 1137
(Sâmî T. 35\11)

Didi ‘İzzet Revân feth oldu Sultân Ahmed ‘ahdinde
Revân hükm-i Sultân Ahmed-i Dârâ-haşem aldı 1137
(İzzet Ali Paşa T. 4\18)

Geldi bir müjde-resan Neylî didi târîhini
Re’yile Tiflîs’i Sultân Ahmed aldı bî-cidâl 1137
(Neylî T. 43\17)

İdüp tebrîk Neylî didiler kerrübiyan târîh
Sa’âdet ile Sultân Ahmede Gence mübârek-bâd 1137
(Neylî T. 45\2)

Bende bu feth u nusretün ‘İzzet didüm târîhini
Aldı ‘Acemden Gence’i Hân Ahmed-i vâlâ-himem 1137
(İzzet Ali Paşa T. 3\26)

1728 yılında İsfahan'nın III. Ahmet tarafından fethedilmesi üzerine Âsım'ın düşürdüğü tarih:

Ümîd oldur gelüp peygam-ı fethi diyeler târîh
Bozup Sultan Ahmed Eşrefî aldı Sıfâhânın 1140
(Çelebizâde Âsım T. 13\15)

Âsım'ın Nemçe fethi üzerine düşürdüğü tarih:
Kemîne bende 'Âsım lafen ü ma'nen didi târîh
Alındı Nemçe bin yüz ellide almış iken Nîşi 1150
(Çelebizâde Âsım T. 28\11)

Nemçedeki Nîşin Kalesinin I. Mahmut tarafından fethi üzerine Âsım'ın düşürdüğü tarih:

Şâd olup 'âsım didi bu fethinün târîhini
Nemçeden Sultân Mahmûd aldı Nîşin kal'asın 1150
(Çelebizâde Âsım T. 29\5)

I.Mahmut'un Belgrat'ı fethi üzerine Neylî'nin düşürdüğü tarih:
Feth idüp bu kal'ayı yümn ile sultânü'l-ümem 1152
Kıldı ma'mûr anı ol Sultân-ı Mahmûdü's-siyer 1157
(Neylî T. 65\17)

1768 yılında yapılan Osmanlı-Rus savaşı üzerine Besîm'in düşürdüğü tarih:

Çü nakz-ı 'ahde cesâret idince Rûsiyye
Lehîb-i kahr-ı şehenşâh-ı a'zam oldı bedîd
...
Bu fevz ü nasr u fütûhâta bî-bedel târîh
Sezâ yazılsa Besîmâ zihî gazâ-yı sa'îd 1182 -1184
(Besîm T. 16\13)

Sürûri, III. Mustafa'nın Tuna nehri yakınlarında bulunan Rusçuk beldesinde Rus ordusunu bozguna uğrattığını söyleyip tarihini düşürmüştür:

Rûsı rüsvâ eyledi Ruscuk yanında ehl-i dîn
Moskovun kırdı sipâhın seyf-i Sultân Mustafâ 1187
(Sürûrî T. 2\5)

I.Abdülhamit'in Mehadya fethi üzerine Nesîb'in düşürdüğü tarih:
Behrâm seyri dince bu fethi pesend idüp
Târîh didi bâm-ı felekden zihî zafer 1202
(Nesîb T. 8\3)

5.1.1.Antlaşma\ Sulh

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın 1718 yılında Avusturya ile yaptığı Pasarofça antlaşması üzerine Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Kıldı emn-âbâd cümle kişveri sulh u salâh
Buldı sa'y-ı dâver-i ekremle âsâyış cihân 1130
(Neylî T. 25\25)

1727 yılında İranlılarla Hemedan anlaşması sonucunda İran Şahı Osmanlı Devleti'nin bütün fetihlerini tanımıştır.

Akd-i sulhu gûş edip hâtif dedi târîhini
Oldı Îrân ehli Sultân Ahmed'e fermân-ber 1141
(Nedîm T. 40 \11)

Sultan Selim'in 1791 yılında Ruslarda yaptığı barış antlaşması sonucunda tarih düşüren Sürûrî Rusların da Avusturyalılar gibi teslim olduğunu belirtir:

Nâr-ı rezmi kıldı itfâ-yı sulhle Sultân Selîm 1206
 Rûs-ı bî-din itdi sulha Nemçe gibi inkıyâd 1206
 (Sürûrî T. 42\20)

2.1.6.Sadaka-i Cariyelerin İnşa ve Yenilemeleri

2.1.6.1.Bina Yapımı ve Tamiri İçin Düşürülen Tarihler

2.1.6.1.1.Kasrlar\ Köşkler

III. Ahmet döneminde görülen siyasi değişiklikler kendini mimari eserlerde de gösterir. Lale Devri'nin gösterişli yapısı inşa edilen saray ve köşklere de yer bulur.

'Târîh Berây-ı Kasr-ı Sâlim Efendi' başlığıyla verilen manzumede Kâmî'nin belirttiğine göre dönemin şeyhülislamının oğlu tarafından yaptırılan köşk görenlerin mutluluğunu artıran etrafı açık bir köşktür:

Didi târîh itmâmına Kâmî
 Zihî behcet-fezâ kasr-ı hevâdâr 1127
 (Kâmî T. 45\10)

Sadrazam İbrahim Paşa'nın damadı Kaymak Mustafa Paşa tarafından Hisar'da yaptırılan köşkü için Nedim ve Tâ'ib tarih düşürmüşlerdir. Nedim bu nazik köşkün denize nazır olduğunu söylerken Tâ'ib Tanrı bu kasrı daima abad etsin demiştir:

Bu mısra'la Nedîmâ söyledi târîh-i itmâmın
 Leb-i yemde bu nâzûk kasrı yaptı Mustafâ Pâşâ 1127
 (Nedîm T. 51\20)

Du'â kevne yazılsun Tâ'ibâ şâyestedür târîh
 Bu kasrı 'izzet ile dâ'im âbâd eyleye Mevlâ 1127
 (Tâ'ib T. 1\20)

Sa'dabad köşkü, 1721-1722 yılları arasında Kâğıthane deresi üzerine Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır. Dönemin sosyal hayatının odak noktası haline gelen Sa'dabad köşkü Lale Devri'nin simgelerinden biri olur. Dönemin şairleri Sa'd-âbâd köşkünün yapılışıyla ilgili çeşitli tarihler düşürmüşlerdir:

Didi tebrîk idüp pîr-i hired târîhini Tâ'ib
Yegâne kâh-ı Sa 'd-âbâd-ı Sultânî hümâyûn-bâd 1128
(Tâ'ib T. 10\23)

Kudûm-ı pâkine gelsün de Neylî söyle târîhin
Sa'îd itsün bu Sa'd-âbâdı Sultân Ahmede Mevlâ 1134
(Neylî T. 28\20)

Bu Sa'd-âbâd-ı 'âlî cennetâsâ
Yapıldı 'ahd-i Sultân Ahmedîde 1134
(Neylî T. 29\24)

Bu Sa'd-âbâd-ı vâlânın hemîşe
Anılsun nâmı Sultân Ahmedile 1134
(Neylî T. 30\5)

Yazıldı tâkına eyvân-ı çerhin Neyliyâ târîh
Bu Sa'd-âbâdı yapıdı mecdile Sultân Ahmed Han 1134
(Neylî T. 32\1)

'Târîh-i Binâ-yı Sa'd-âbâd'
Lisânü'l-gaybdan Neylî gelürse söyle târîhin
Sa'îd itsün bu cây-ı sa'dı Sultân Ahmede Mevlâ 1134
(Neylî T. 31\1)

‘İzzetâ medh ü sitâyîş birle târîhin didüm
Oldı Sultân Ahmedün kasr-ı cinân-ı dil-güşâ 1134
(İzzet Ali Paşa T. 26\1)

Hûrlar seyr eyleyüp ‘İzzet didiüm târîhini
Sahn-ı dünyaya yapıldı resm olup kasr-ı cinân 1134
(İzzet Ali Paşa T. 27\1)

Râst geldi söyledüm bu mısra’ı tahsîn ile
Resmi nâzûk kasr-i Sa’d-âbâd-i sultân Ahmedî 1134
(Sâmî T. 22\19)

Ferah-zâ kasr-i Sa’d-âbâd-i sultân Ahmed-i ‘âdil
Bu nev-kasr ola sultân Ahmedün tarhiyla sa’d âbâd 1134
(Sâmî T. 23\22)

Kethüda Muhammed Paşa’nın köşkü için İzzet Ali Paşa’nın düşürdüğü
tarih:

Ammâ biri gelüp didi târîh-i pâk ana
Mevlâ mübârek ide zihî kasr-ı dil-güşâ 1129
(İzzet Ali Paşa T. 18\4)

İzzet Ali Paşa’nın Râkım Muhammed Efendi’nin köşkü için düşürdüğü
tarih:

Düşürdüm ‘İzzet ana böyle bir güzel târîh
Güzîde cây-ı safâdur bu kasr-ı rûh-efzâ 1129
(İzzet Ali Paşa T. 20\6)

Lale Devri’nde İstanbul’un dört bir yanını köşkler, saraylar donatan Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından Beşiktaş’ta yaptırılan diğer bir köşk de Çırağan’dır. Tâ’ib kaleme aldığı tarih manzumesinde bu yüce köşk için

övgüye gerek olmadığını, İbrahim Paşa tarafından yaptırıldığını söyleyerek tarih düşürmüştür.

Ne hâcet medhe Tâ'ib vasfı târîhinden anlansun
Bu vâlâ kasrı İbrâhîm Pâşâ eyledi bünyâd 1131
(Tâ'ib T. 8\37)

Sâmî'nin 'Târîh-i Kasr-i Dil-ârâ Cebeci Kethudâsı Aganun' başlığıyla düşürdüğü tarih:

Tamâm olunca bu nev'a dinildi târîhi
Müferrih oldu bu kasr-i musanna' vü a'lâ 1135
(Sâmî T. 25\6)

Nedim, Muhammed Kethüda Paşa yalısı için düşürdüğü üç tarihte yalının denize nazır ve ferah bir mekân olduğunu belirtmiştir:

Bu mısra'la Nedîmâ bende tahrîr etti târihin
Leb-i deryâda pek oldu bu sâhil-hâne-i dil-cû 1135
(Nedîm T. 8\9)

Bu mısra'la Nedîm ol nev binânın dedi târîhin
Zihî pâkîze sâhil-hâne-i devlet mübarek bâd 1135
(Nedîm T. 9\10)

Hezâran ziyb ü ferle sad hezâran ziyb-ü ziyetle
Bu sâhil-hâneyi yaptı Muhammed Kethudâ Pâşâ 1135
(Nedîm T. 10\11)

Muhammed Kethüda Paşa yalısı için düşürdüğü tarihte Nedim, yalının vezir tarafından damadına armağan edildiğini ve yalının eşi benzeri olmadığını söylerken İzzet Ali Paşa amacının dua etmek olduğunu belirtmiştir:

Bu serâyı dahi in'âm edip ol sadr-ı kerîm
Kıldı dâmâdına ikrâm be vefk-ı dil-hâh

...

Eyleyip yümnile tevsî' Muhammed Pâşâ
Şibhi nâ-yâb serây oldu ki mâşâallah 1136
(Nedîm T. 18\15)

Bende bir târîh ile geldüm du'âdur maksadum
Beytünü ma'mûr kılsun dâ'imâ Hayy ü Vedûd 1136
(İzzet Ali Paşa T. 15\22)

Nedim'in Kapudan Mustafa Paşa yalısı için düşürdüğü tarih:
Nedîmâ kıldı bu mısra' ile tahrîr târîhin
Ne zîbâ beyt yaptı Mustafâ Pâşâ leb-i yemde 1138
(Nedîm T. 19\18)

Mustafa Paşa tarafından yaptırılan ev için düşürdüğü iki tarih manzumesinde Nedim, bu evin sahil kenarından olduğunu belirtmiştir.

Nedîmâ böyle tahrîr eyledi târîh-i itmâmın
Muallâ yaptı bu sâhil-serâyın Mustafâ Pâşâ 1138
(Nedîm T. 20\27)

Nedîmâ söyledi şâpâş edip târîh-i itmâmın
Be-câ yaptı bu vâlâ beyti hakka Mustafâ Pâşâ 1138
(Nedîm T. 21\15)

“Eski saray teber-darlarının kışlasına ve kasra” Nedim'in düşürdüğü tarih: (Gölpınarlı, 2004: 170)

Duâ edip Nedîmâ söyledi bu mısraı ol dem
Bu kasr-ı pâk Sultân Ahmede yâ Rab saîd olsun 1139
(Nedîm T. 24\23)

Damat İbrahim Paşa'nın Nevşehir'de yaptırdığı kervansaray için Nedim'in düşürdüğü tarih:

Dedi menkût ile târîh-i itmâmın Nedîm anın
 Bu hân-ı pâki İbrâhim Pâşâ kıldı nev-bünyâd 1140
 (Nedîm T. 31\8)

Mustafa Paşa tarafından Vefâ'da yaptırılmıştır. Köşk için düşürdüğü tarihte Nedîm Mustafa Paşa'nın bu yüce ve süslü kasrın Vefâda yaptığını söyleyerek tarih düşürmüştür.

Nedîmâ böyle tahrir eyledi târîh-i itmâmın
 Vefâda yaptı bir nev-kasr-ı vâlâ Mustafâ Pâşâ 1140
 (Nedîm T. 34\39)

Mustafa Paşa'nın yaptırdığı yeni saray için Nedim'in düşürdüğü tarih:
 Bu mısra'la Nedîmâ söyledi itmâmına târîh
 Bu nev-sâhil-serâyı kıldı ihyâ Mustafâ Pâşâ 1141
 (Nedîm T. 43\32)

Darü's-saade Ağası Beşir Ağa'nın yaptırdığı saray için Nedim'in düşürdüğü tarih:

Bu mısra'la Nedîmâ söyledi itmâmına târîh
 Söz olmaz tarhına bâlâ serây-ı dil-gûşâ oldu 1141
 (Nedîm T. 44\15)

Ahmet Efendi'nin evini yenilemesi üzerine Neylî'nin düşürdüğü tarih:
 Düşdi bu yektâ mısra'-ı târîh ana Neyliyâ
 Mevlâ ide bu hâneyi Ahmed Efendiye sa'îd 1146
 (Neylî T. 59\6)

Şeyhülislam İshak Efendi'ye I. Mahmut tarafından verilen ev için Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Yazdı bu 'unvân ile tâkına târîhini
 Menzil-i 'adl u kerem beyt-i velîyü'n-ni'âm 1146
 (Neylî T. 58\12)

Kuşhane'nin yapımı için Besîm'in düşürdüğü tarih:
 Besîmâ mahz-ı lutf-ı Hak'la bî-endîşe şevkumdan
 Derûna geldi târîhi zihî nâ-yâb Kuşhâne 1147
 (Besîm T. 6\6)

'Târih-i Berây-ı Binâ-yı Kasr-ı Hod' başlığıyla Neylî'nin kendi evinin yapımı için düşürdüğü tarih:

Bünyâdının oldı bî-muhâbâ
 Târîhi ne hûb kasr-ı Neylî 1153
 (Neylî T. 66\2)

Abdullah Efendi'nin yalısı için Neylî'nin düşürdüğü tarih:
 Didi bir mısra'-ı yektâ ile Neylî ana târîh
 Mübârek ola sâhil-hâne-i zîbâ-yı nev-âbâd 1156
 (Neylî T. 70\31)

Sa'dabad köşkünün tamiri ve yenilenmesi için Besîm'in düşürdüğü tarih:
 Besimâ geldi bir târîh-i dil-cû seyre şâyândur
 Ne a'lâ oldı hakkâ vâdî-i ta'mîr-i Sa'd-âbâd 1169
 (Besîm T. 5\4)

Muhammed Salih Efendi'nin köşkü için Fitnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:
 Bercîs yazdı tâkına menkût ile târîhini
 Oldı bu devlet-hâne-i âlî 'aceb cây-ı safâ 1170
 (Fitnat Hanım T. 9\12)

Mirzâ-zâde Muhammed Sa'îd Efendi'nin köşkü için Fitnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:

Nâkîb-i zümre-i sâdât necl-i Mîrzâ-zâde
 Ne bâlâ menzil aldı 'izz ü devletle mübârek bâd 1176
 (Fitnat Hanım T. 14\11)

Dönemin defterdarı Osman Paşa'nın evi için Vehbî'nin düşürdüğü iki tarih:

Esâs-ı rif'at ü ikbâlini Mevlâ ede âbâd
Bu zîbâ bî-bedelsiz devlet-serâ sa'd mübârek-bâd 1177
(Sünbülzâde Vehbi T. 22\15)

Hemân bu mısra'-ı berceste mülhem oldu ey Vehbî
Mübârek eyleye Mevlâ bu zîbâ beyt-i ra'nâyı 1177
(Sünbülzâde Vehbi T. 23\11)

Yeğen Mehmet Paşa'nın sarayının tamiri ve yenilenmesi için Kânî'nin düşürdüğü tarih:

Bu resm üzere vezîr kıt'a-i şâhâne düşer elbet
Hemîşe çâr-kasr-ı himmet-i Hâcî Yegen Pâşâ 1188
(Kânî D. 54\18)

İbrahim Efendi'nin evinin yapımı için Fıtnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:
Didüm itmâmına Fıtnat ziyâde bir güzel târîh
Zihî devlet-sarây-ı bî-bedel el-hak mübârek bâd 1189
(Fıtnat Hanım T. 41\11)

Muhammed Şerif Efendi'nin Bebek sahilinde yapılan yalısı için Fıtnat'ın düşürdüğü tarih:

Hitâmında du'â birle didüm târîhini Fıtnat
Bu sâhil-hâne-yi mecd ile mes'ûd eyleye Mevlâ 1190
(Fıtnat Hanım T. 46\22)

Cihân-zâde Hasan Bey'in evinini yapımı için Vehbî'nin iki tarihi:
Olup mihmân o devlet-hâneye Vehbî dedim târîh
Cihân-âbâd kıldı hânesin el-hak Cihân-zâde 1202
(Sünbülzâde Vehbi T. 24\11)

Dedim târîh-i bâlâsın o vâlâ nüzhet-âbâdın
 Cihân-zâde mu'allâ hânesin kıldı cihân-âbâd 1202
 (Sünbülzâde Vehbi T. 25\2)

Sultan Selim'in yaptırdığı köşk için Vehbî beş tarih düşürmüştür. Bu köşkün gönülleri dinlendiren yüce bir yapı olduğunu ve Sultan Selime hayırlı olmasını dileyerek tarihlerini düşürmüştür:

Eder âvîze Vehbî tâkına târîh-i pür-cevher
 Mübârek ola nev-kasr-ı ferah-bahşâ-yı sultânî 1204
 (Sünbülzâde Vehbi T.6\8)

Bırakdım hâmeyi elden bulup târîhin ey Vehbî
 Bu kasr-ı dil-nişîni eyledi Sultân Selîm âbâd 1204
 (Sünbülzâde Vehbi T. 7\8)

Ser-engüşt-i edeble kilik-i Vehbî gösterir târîh
 Bu şâhâne binâ kas-rı Selîm-âbâd-ı vâlâdır 1204
 (Sünbülzâde Vehbi T. 8\8)

Cevher ile Vehbiyâ ahsen-i târîh ana
 Bu eser-i nev-binâ kasr-ı sa'âdet-karâr 1204
 (Sünbülzâde Vehbi T. 9\8)

Bu târîhi okur kim görse Vehbî
 Şeh-i devrâna lâyık kasr-ı a'lâ 1204
 (Sünbülzâde Vehbi T. 10\8)

Osman Molla Efendi'nin evinin yapımı için Mekkî'nin düşürdüğü tarihler:
 Mekkî-i dâ'î kadîmin dedi bir târîh-i nev
 Mihr-i ikbâlinle bu kasr ola dâ'im cây-ı nûr
 (Mekkî T. 12\8)

Dediler bi'l-ittifâk itmâmına târîh-i tâm
 Beyt-i dîvân-ı keremdir menzil-i cûd u 'atâ
 (Mekkî T. 13\13)

Cevherî 'akd-i mücevher oldu târîh-i diğér
 Beyt-i dîvân-ı sa'âdet matla'-ı şems-i 'atâ
 (Mekkî T. 14\11)

Şeyhülislam Dürrizâde için yaptırılan köşk için Mekkî'nin düşürdüğü tarih:

Mekkiyâ mısra'-i târîhi düşürdüm el-hak
 Kasr-ı â'lâm-ı cinân oldu makâm-ı şühedâ
 (Mekkî T. 18\11)

2.1.6.2.Cami Yapımı ve Tamirine düşürülen tarihler

Sosyal hayatın en önemli kurumlarından biri olan camiler, hem ibadet yapılan yerler olması hem de cemaatin bir araya gelmesi sebebiyle günlük hayatın merkezinde yer alırlar.

Tâ'ib'in III. Ahmet'in Annesi Emetullah Gülnûş Valide Sultan Camii için düşürdüğü tarihlerde Allahın bu süslü mabesinde ilk Cuma namazının kılındığını belirtir:

Mahallinde yapıldı Vâlide Sultânun âsârı
 Güzîde beyt-i tâ'ât-ı İlâhî ma'bed-i zîbâ 1120
 (Tâib T. 2\23)

Olup hâzır du 'âyâ Tâ'ib Kudsiyân târîh
 Bu câmi 'de kılındı ibtidâ cum 'a mübârek-bâd 1122
 (Tâib T. 12\5)

Babasının minare yaptırması üzerine İzzet Ali Paşa'nın düşürdüğü tarih:

Oldı bânî bu menâr-ı nevi zîbâ yaptı

Himem-i pâk ile Dâmâd Muhammed Paşa 1126

(İzzet Ali Paşa T. 8\38)

İbrahim Paşa'nın Kethüdası Mehmet Efendi tarafından yaptırılmıştır.
(Canca, 1999: 113)

Târîhini bu resme senâ birle dediler

İhyâ kılındı ma'bed-i hâş-ı Muhammedî 1132

(Neylî T. 27\7)

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından Nevşehir'de yaptırılan camii için Sâmî ve Nedîm tarih düşürmüşlerdir. Sâmî düşürdüğü iki tarihte de benzer ifadeleri kullanmış ve camiinin nurlu olduğunu söylemiştir:

Resm-i 'Osmâniyle Sâmî söyledüm târîhini

Câmi'ü'n-nûr oldı İbrâhîm Paşa Câmi'i 1139

(Sâmî T. 41\22)

Sâmiyâ didüm o dem târîhini tahsîn ile

Câmi'ü'n-nûr oldı İbrâhîm Paşa Câmi'i 1139

(Sâmî T. 42\1)

Nedim de Sâmi'yle benzer ifadeler kullanarak İbrahim Paşa'nın çok nurlu, parlak bir camii yaptırdığını söylemiştir:

Dedi bu mısra' ile târîh-i itmâmın Nedîm

Kıldı İbrâhîm Pâşâ câmi'-i enver binâ 1140

(Nedîm T. 29\1)

Fatma Sultan tarafından 1727 yılında yaptırılır. Bu camiinin yapımı için Âsım üç tarih düşürmüştür:

Göricek 'Âsım didi bu câmi'un târîhini
 Fâtıma Sultân bu rûşen ma'bedi kıldı cedîd 1140
 (Çelebizâde Âsım T. 14\10)

Tamâm oldukda bir mısra'la 'Âsım didi târîh
 Bu vâlâ câmi'i tevsî' kıldı Fâtıma Sultân 1140
 (Çelebizâde Âsım T. 15\1)

Düşürdüm 'âsımâ itmâmına bir mısra'ı târîh
 Bu vâlâ ma'bedi tevsî' kıldı Fâtıma Sultân 1140
 (Çelebizâde Âsım T. 16\1)

Yine aynı camii için Nedim'in düşürdüğü tarih:
 Bu mısra'la Nedîmâ söyledi târîh-i itmâmın
 Ne a'lâ câmi' ihyâ etti el-hak Fâtıma Sultan 1140
 (Nedîm T. 27\14)

Kethüda Muhammed tarafından Çınarcık kasabasında yaptırılan camii
 için Sâmî'nin düşürdüğü tarih:

Sâmiyâ târîh-i itmâmın didüm tekbîr ile
 Câmi'-i nûrânî-i pâkîze-tarh-i dil-nişîn 1142
 (Sâmî T. 50\16)

1734 yılında Hekimoğlu Ali Paşa Camii'nin yapılışı için Çelebizâde
 Âsım'ın düşürdüğü tarihte bu camii'nin kıyamete kadar tüm Müslümanların
 secde ettiği yer olmasını istemiştir:

Kim görenler diyeler 'Âsım gibi târîhini
 Haşre dek olsun ma'bed müslimine secdegâh 1147
 (Çelebizâde Âsım T. 27\18)

III. Mustafa tarafından 1763 tarihinde Lalelide yaptırılan camii için düşürdüğü tarihte Fitnat, bu camiinin Sultan Mustafa'ya ait yüce bir ibadet yeri olduğunu söyler:

Gören bu mısra' ile Fitnatâ târîhini söyler
Mu'alla câmi' ra'nâ-yı Sultân Mustafâdur bu 1177
(Fitnat Hanım T. 6\13)

Zeynep Sultan tarafından yaptırılan camii için Nihâlî'nin düşürdüğü tarih:
Her gören ta'miyesüz didi Nihâlî târîh
Ebedî hayr zihî câmi'-i Zeyneb Sultân 1182
(Nihâlî T. 2\7)

Fitnat Hanım, I.Abdülhamit tarafından 1778 tarihinde Beylerbeyi'nde yaptırılan camii için düşürdüğü tarihte bu camiinin tüm müminlere rahmet yeri olduğunu söylemiştir:

Fitnatâ târîh-i itmâmın bu mısra'la didüm
Mü'minîne cây-ı rahmet ma'bed-i sultân Hamîd 1193
(Fitnat Hanım T. 21\15)

Hacı Ali Camii'nin tamiri için Vehbî'nin düşürdüğü tarih:
Cemâ'at cem' olup Vehbî okur cevher gibi târîh
Kılındı Câmi'-i Hacı 'Alî Aga yeni ma'mûr 1206
(Sünbülzâde Vehbi T. 29\7)

Hacı Mustafa Ağa'nın yaptırdığı camii için Zihnî'nin düşürdüğü tarih:
Geldi bir hâtif anun Zihnî dedi târîhini
Câmi'-i muhkemter oldu ma'bed-i vâlâ makâm 1209
(Zihnî T. 12\6)

Şeyh Galip tarafından 'Vâlîde-i Hazret-i Şâh-ı Cihân İsmetlü Mihrşâh
Sultân Hazretlerinin Câmi'-i Şerîflerine Târîhdir' başlığıyla verilen manzumede III. Selim'in annesi Mihrişah Sultan tarafından yaptırılan camii

için iki tarih düşürülmüştür. Bu tarihte Şeyh Galip, camiinin parlak, yüce bir eser olduğunu söylemiştir:

Gelip bir feyz ile târîhi Gâlib eyledim tahsîn
Binâ-yı Vâlide Sultân ne ra'nâ câmi-i pür-nûr 1208
(Şeyh Gâlip T. 28\13)

Okusun levhde târîhini Gâlib urefâ
Câmi-i Vâlide Sultân ne muallâ âsâr 1208
(Şeyh Gâlip T. 32\2)

2.1.6.3. Tekke Yapımı ve Tamiri

Gülşeni Tekkesinin yapımı için Nedim'in düşürdüğü tarih:
Sudûr etti lisân-ı mürşid-i ilhâmdan târîh
Bu cây-i pâkde kırıklar makâmı buldı invânı 1141
(Nedîm T. 54\7)

Himmet-zâde Tekkesinin tamiri için Sâmi'nin düşürdüğü tarih:
Sâmiyâ târîhi düşdi ibtidâ itmâmdan
Himmet-i 'âlî ile yapıldı zîbâ tekyegâh 1139
(Sâmî T. 40\17)

Kasımpaşa Mevlevihanesinin tamiri için Esrâr Dede'nin düşürdüğü tarih:
Şükür geldi be-feyz-i Mevlevî Esrâr târihi
Güzel yapırdı bu dergâh-ı 'aşkı Vâlide Sultân 1200
(Esrâr Dede T. 1\18)

Şeyhülislam Mustafa Efendi'nin yaptırdığı zaviyeye Mekkî'nin düşürdüğü tarih:

Âsitânın bendesi Mekkî dedi târîhini
Yapdı kenz-i sırr-ı ma'nâ zâviye müftî-i dîn
(Mekkî T. 16\17)

2.1.6.4.Kütüphane Yapımı

III. Ahmet tarafından yaptırılan kütüphane için Sâmî'nin düşürdüğü tarihte bu kütüphanenin mübarek olmasını dua yoluyla söylemiştir:

Du'â tarîki ile râst düşdi târîhi
Mübârek ola bu dârü'l-kitâb-i sultânî 1131
(Sâmî T. 17\28)

Nedim, 'Târîh-i Kütüb-hâne Der-Nev-şehir' başlığıyla yazdığı manzumesinde İbrahim Paşa tarafından Nevşehir'de yaptırılan kütüphane için yüce bir kütüphane diyerek tarihinin noktalı harflerin toplanmasıyla bulunacağını belirtmiştir.

Nedimâ harf-i menkût ile tahrîr itdi târîhin
Beytü'l-kütüb-i 'âlî tarh-ı İbrahim Paşadur 1140

Fıtnat Hanım'ın 'Târîh-i Kitâb-hâne-i Veliyyü'd-dîn Efendi' başlığından anladığımız kadarıyla Şeyhülislam Veliyüddin Efendi tarafından yaptırılan kütüphane ile ilgili tarih düşürmüştür:

Didi târîhini bu mısra'-ı bâlâ ile Fıtnat
Ne a'lâ oldu bu dâr-ı kütüb hakka ola mes'ûd 1181
(Fıtnat Hanım T. 18\8)

Dâmâd-zâde Muhammed Murat Efendi tarafından yaptırılan kütüphane için Fıtnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:

Didüm tahsîn birle Fıtnatâ itmâmına târîh
Zihî tarh-ı bihîn oldu bu nev dârü'l-kütüb hakkâ 1189
(Fıtnat Hanım T. 40\10)

2.1.6.5. Medrese Yapımına düşürülen tarihler

Şeyhülislam Feyzullah Efendi tarafından yaptırılan medrese için Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Oldı çün bânî ana ma'den-i feyz-i Hudâ
Hâtîf-i kudsî didi târîhini zî dâr-i feyz 1112
(Neylî T. 10\5)

Ömer Efendi'nin yaptırdığı medrese için Neylî'nin düşürdüğü tarih:

İrince yümnile Neylî tamâma bir dâ'î
Gelüp didi târîh
'Ömer Efendi binâ eyledi bu medreseyi
Kabûl ide Mevlâ 1125
(Neylî T. 18\3)

Nedim'in yazdığı 'Târîh-i Berây-ı Medrese-i Celîle-i Vezîr İbrâhîm Paşa' başlıklı tarih manzumesinde İbrahim Paşa tarafından yaptırılan medrese için düşürdüğünü anlamaktayız. Bu medresenin çok süslü ve temiz olduğunu belirtmiştir:

Dedi itmâmına Tahsin birle târîhin Nedîm
Tarh-ı İbrâhîm Pâşâ pâk-ü zîbâ medrese 1139
(Nedîm T. 25\5)

Abdülhamit'in yaptırdığı medrese için Sürûrî'nin düşürdüğü tarih:

Kıldı rûşen medrese bünyâd-ı Hân 'Abdülhamîd 1194
Devlet ü ikbâlini itsün Cenâb-ı Hakk mezîd 1194
(Sürûrî T. 21\9)

2.1.6.6.Türbe Yapımına Düşürülen Tarihler

“Ölünün gömülü bulunduğu mezarın üstüne yapılan binaya verilen addır.” (Pakalın 1983c: 539)İncelediğimiz divanlarda türbe yapımıyla ilgili sadece Osmanzâde Tâ'ib tarih düşürmüştür. Tâ'ib'in düşürdüğü tarih III. Ahmet'in annesi Emetullah Gülnûş Valide Sultan tarafından yaptırılan türbeden bahsetmiştir. Bu türbenin Valid Sultan'a cennet olmasını dilemiştir.

Du 'â-y-ile nihâde-pâ olup Tâ'ib didüm târîh
İlâhî Vâlide Sultâna bu türbe cinân olsun 1120
(Tâ'ib T. 21\11)

2.1.6.7.Çeşme ve Sebil Yapımına düşürülen tarihler

Buçuktepe yakınlarında yapılan çeşme için Kâmî'nin düşürdüğü tarih:
Zebân-ı lüle-i pâkinden eyledi cereyân
Hüseyn'i yâd ile gel iç bu kevserâsâdan 1113
(Kâmî T. 21\18)

Sarıcapaşa yakınlarında yapılan çeşme için Kâmî'nin düşürdüğü tarih:
Târîhin okur lüle 'atşâna dem-â-dem
Mâ âb-ı hayât iç bu güzel 'ayn-ı şifâdan 1113
(Kâmî T. 22\2)

Sadrazam Çorlulu Ali Paşa'nın yaptırdığı çeşme için Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Neyli-i dâ'î didi târîhini
İçelim 'ayn-ı 'Alîden kevseri 1119
(Neylî T. 14\7)

Valide Sultan tarafından yaptırılan çeşme için Tâ'ib'in düşürdüğü iki tarih:

Vâlide Sultân bünyâd itdi bu nev çeşmeyi
Rûh-ı pâk-i Mustafâ 'aşkına gel iç âb-ı nâb 1122
(Tâ'ib T. 5\9)

Hızr-ı ferruh-dem görünce Tâ'iba târîhini
Didi dil-cû çeşme-i âb-ı hayât oldı revân 1122
(Tâ'ib T. 10\5)

Edirne sarayında yaptırılan çeşme için Kâmî'nin düşürdüğü tarih:
Teşnegâna sâl-i târîhin didüm
Akdi bu 'ayn-ı şifâ mâ'ü'l-hayât 1125
(Kâmî T. 40\3)

Zağarcı Başı Ahmed Ağa tarafından yaptırılan çeşme için Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Neyliyâ nûş iden ahbâb sitâyişler ile
Didi târîhi için "çeşme-i kevserâsâ 1126
(Neylî T. 19\6)

Muhammed Paşa tarafından yaptırılan çeşme için İzzet Ali Paşa'nın düşürdüğü tarih:

Atşâna hâtif 'İzzet târîhi böyle söyler
'Ayn-ı Muhammedîden iç mâ-i kevser-i gel 1127
(İzzet Ali Paşa T. 19\2)

Kapudan Mustafa Paşa tarafından yaptırılan çeşme için Nedim'in düşürdüğü tarih:

Nedîmâ böyle tahrîr eyledi târîh-i itmâmın
Bu dil-cû çeşmeyi yaptı kapûdan Mustafâ Pâşâ 1129
(Nedîm T. 4\11)

İbrahim Paşa tarafından yaptırılan sebil için Nedim'in düşürdüğü tarih:

Dedi târîh-i itmâmın Nedîmâ hâtif-i gaybî
Zülâl-i nûr i İbrâhîm Pâşânın sebîlinde 1132
(Nedîm T. 6\6)

İbrahim Paşa'nın Nevşehir'de yaptırmış olduğu çeşme için Nedim'in düşürdüğü tarih:

Yazdı bu mısra'-ı pâkizeyle târîhin Nedîm
Oldu bîrun ayn-ı İbrâhîm Pâşâdan zülâl 1133
(Nedîm T. 58\8)

İbrahim Paşa'nın bir çeşmeyi yenilemesi üzerine Nedim'in düşürdüğü tarih:

Pür himem Dâmâd İbrâhîm Pâşâ-yı vezîr
Bu dil-ârâ çeşme-i dil-cûyu tecdîd eyledi 1133
(Nedîm T. 7\23)

Kapudan Mustafa Paşa tarafından yaptırılan çeşme için Âsım'ın düşürdüğü tarih:

Du'â-gûy-ı kemîne bende 'Âsım didi târîhin
Bu vâlâ çeşmeyi yapdı Kapudan Mustafâ Paşa 1137
(Çelebizâde Âsım T. 7\10)

İbrahim Paşa tarafından yaptırılan sebil ve çeşme için Neylî, Nedim ve Âsım'ın düşürdüğü tarihler:

Dindi çok târîh Neylî bir ziyâd olsa n'ola
Kıldı İbrâhîm Pâşâ menba'ı lutfın sebîl 1138
(Neylî T. 46\7)

Bu dil-cû çeşme-i sâfi enâma nûş-ı cân oldu
Zülâl-i lutfi İbrâhîm Pâşânın revân oldu 1138
(Neylî T. 47\8)

Nedîm-i bende anın dedi tahsin birle târîhin
Gel âb iç çeşme-i pâkinde İbrâhîm Pâşânın 1140
(Nedîm T. 28\8)

Nedîm-i bende ol âsâr-ı pâkin dedi târîhin
Su iç gel çeşme-i dil-cûy-ı İbrâhîm Pâşâda 1142
(Nedîm T. 50\4)

Oldı târîhi su gibi hâmeden cârif hemân
İbrâhîm Paşa içürdi nâsa 'ayn-ı zemzemi 1141
(Çelebizâde Âsım T. 19\18)

Dar'üs-saâde Ağası Beşir Ağa tarafından yaptırılan çeşme ve sebil için
Nedim'in düşürdüğü tarihler:

Beyân etti Nedîmâ gayr-ı menkut ile târîhin
Bu ra'nâ çeşme-i pür-nûru yaptırdı Beşîr Âğâ 1140
(Nedîm T. 33\18)

İçinde ta'miyeyle dedi târîhin Nedîm anın
Beşîr Âğâ sebîli yaptı andan aktı hep kevser 1140
(Nedîm T. 36\1)

Sultan Ahmed tarafından yaptırılan çeşme için Nedim, Sâmi ve
Çelebizâde Âsım'ın düşürdüğü tarihler:

Söyledi târîh-i itmâmın bu mısra'la Nedîm
Çeşme-i vâlâsı Sultân Ahmedin mâ-i hayât 1141
(Nedîm T. 39\13)

Bu mısra'la Nedîmâ söyledi târîh-i itmâmın
 Bu şehri mâ ile Sultân Ahmed eyledi sîr-âb 1141
 (Nedîm T. 45\9)

Bir âbun 'Âsımâ icrâsına Rahmî dimiş târîh
 Bir şehri mâ ile Sultân Ahmed eyledi sîr-âb 1141
 (Çelebizâde Âsım T. 18\10)

'Âsımâ âbın içüp Rahmî didi târîhini
 Hükm-i Sultân Ahmed icrâ itdi el-hak zemzemi 1141
 (Çelebizâde Âsım T. 17\12)

Ser-tâc olan târîh için bu mısra'-i pâkîzedür
 Aç besmeleyle iç suyu hân Ahmede eyle du'â 1141
 (Sâmî T. 45\25)

III. Ahmet'in eşi Emetullah Sultan tarafından yaptırılan çeşme için
 Nedim'in düşürdüğü tarih:

Söyledi târîh-i itmâmın anın kilik-i Nedîm
 Başkadın bu çeşme-i vâlâyı icrâ eyledi 1141
 (Nedîm T. 41\10)

Âsım'ın manzumesinden anladığımız kadarıyla dönemin padişahı III.
 Ahmet'in dördüncü kadını da bir çeşme yaptırmıştır:

Hep görenler didiler tahsîn idüp târîhini
 Yapdı Dördüncü Kadın ey çeşmesâr-ı bî-bedîl 1141
 (Çelebizâde Âsım T. 20\9)

Lîk bu çeşme-i dil-cûyı görenler didiler
 Oldı Dördüncü Kadın çeşmesi hakkâ matbû' 1141
 (Çelebizâde Âsım T. 21\7)

Kırımlı Mehmed Efendi tarafından yaptırılan çeşme için Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Bu Mehmed Efendi çeşmesinin

İç safâyıla âbın eyle du'â 1142

(Neylî T. 53\4)

Dâmâdzâde Efendi'nin Sütlüce'de yaptırdığı çeşme için Nedim'in düşürdüğü tarih:

Nedîmâ söyledi târîh-i itmâmın bu mısra'la

İçin bu çeşme-i pâkîzeden mâ nûş-ı cân olsun 1142

(Nedîm T. 49\10)

Hatice Sultan tarafından yaptırılan çeşme için Nedim'in düşürdüğü tarih:

Bî-bedel dedi bu târîhi Nedîm

Çeşme-i pâk-i Hadîce Sultân 1143

(Nedîm T. 53\6)

I.Mahmut'un yaptırdığı çeşme için Neylî'nin düşürdüğü tarih:

Söyledi dâ'i-i dîrînesi Neylî târîh

'Ayn-ı dil-cû-yı şifâ çeşme-i Sultan Mahmûd 1160

(Neylî T. 78\7)

Sultan Mustafa'nın yaptırdığı sebil için Fitnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:

Düşdi bir târîh işrâb it 'atâş-ı âleme

Nev-sebîl Mustafâ Hâna gel iç âb-ı zülâl 1177

(Fitnat Hanım T. 7\10)

Yeğen Mehmed Paşa'nın yaptırdığı çeşme için Kânî'nin düşürdüğü tarih:

Derûna geldi bî-külfet bu târîh

Sekâhüm rabbühün şurben tahûrâ 1186

(Kânî D. 52\14)

Hamide Hanım tarafından yaptırılan çeşme için Fitnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:

Lûleden cârî olunca âb târîhin didüm
İç bu vâlâ çeşmeden âb-ı hayât oldı revân 1189
(Fitnat Hanım T. 42\2)

Nefise Hanım tarafından yaptırılan çeşme için Fitnat Hanım'ın düşürdüğü tarih:

Lûle dir 'atşâna târîhin lisân-ı hâl ile
İç bu dil-cû çeşmeden 'aynü'l-hayât-ı cân-fezâ 1189
(Fitnat Hanım T. 43\2)

I.Abdülhamit'in yaptırdığı sebil için Sürûrî'nin düşürdüğü tarih:

Târîhin itdüm i'lân görsün gürûh-ı atşân
Su iç sebil-i Sultân 'Abdülhamîd Hânda 1191
(Sürûrî T. 19\10)

Halil Paşa tarafından yaptırılan sebil için Vehbî'nin düşürdüğü tarihler:

Vehbiyâ 'atşâna işrâb eyledim târîhini
Âb-ı zezem iç gelip bâb-ı Halîl Pâşâda mâ 1198
(Sünbülzâde Vehbi T. 12\9)

Kilk-i Vehbî lûle-veş târîhini kıldı revân
Verdi Bâb-ı Âsafa u çeşme zîb-i âb u tâb 1198
(Sünbülzâde Vehbi T. 13\3)

Vehbiyâ su gibi târîhin okur teşne-dilân
Cereyân eyledi Pâşâ kapısında çeşme 1198
(Sünbülzâde Vehbi T. 14\3)

Hacı İbrahim Paşa ve Muhsine Hanım'ın yaptırdığı çeşmeler için Zihnî'nin düşürdüğü tarihler:

Sürûşan çâr cânibden gelüp Zihnî dedi târîh
Zihî ecr-i ceziyle oldu bâdi Muhsine Hanım 1207
(Zihnî T. 10\6)

N'ola dedi Zihnî ana bu mısra'ı târîh
Bu çeşmeye gel âb-ı şifâ nûş eyle 1207
(Zihnî T. 11\3)

Ahmet Efendi'nin yaptırdığı çeşme için Mekkî'nin düşürdüğü tarih:
Düşdi bir târîhi dilkeş Mekkiyâ itmâmına
Nûş kıl Ahmed Efendi kıldı icrâ zemzemi
(Mekkî T. 21\6)

SONUÇ

“18. Yüzyıl Tarih Manzumelerinde Toplumsal Yaşam” adlı tezimizde 18. yüzyılda kaleme alınmış tarih manzumelerinden hareketle devrin sosyo-kültürel yapısını tahlil etmeye çalıştık. Bu nedenle 18. yüzyılda yaşamış yirmi bir şairin divanından tarih manzumelerini tarayarak konularına göre tasnif edip iki ana bölüm oluşturduk. Kısıtlı bir süreye sahip olduğumuzdan taradığımız divanlardan elde ettiğimiz manzumelerin hepsini kullanmadık. Sadece toplumsal hayatı yansıtan ve Osmanlı Türkçesi ile yazılmış tarih manzumelerini çalışmamızda kullandık.

Birinci bölümde Divan edebiyatında tarih düşürme geleneğini ve bu geleneğin 18. yüzyıla yansımalarını inceledik. Taradığımız divanlardan elde ettiğimiz manzumeleri sınıflandırarak üç farklı tablo oluşturduk.

Tablo 1’de taradığımız divanlarda şairlerin yazdıkları diğer şiirlerle tarih manzumelerini oranlayarak yüzdeler dilimlerini bulduk. Şairlerin divanlarında farklı yoğunluklarda tarih manzumeleri yazmış olduğunu gördük. En çok tarih manzumesi yazan şairler: Kâmî ve Mirzâ-zâde Ahmet Neylî 79, Nedim 60, Sâmî 54.

Tablo 2’de incelediğimiz 624 tarih manzumesinde kullanılan nazım şekillerini inceleyerek 563 manzumede kıt’a, 24 manzumede gazel, 22 manzumede kaside, 10 manzumede müfret, 2 müseddes, 1 rubai ve 1 beyt nazım şekillerinin kullanıldığını tespit ettik.

Tablo 3’te belirlediğimiz sekiz ana başlığa göre şairlerin hangi konularda kaç tarih manzumesi yazdığını listeledik. Cülûsiye ile ilgili 15, mansıb ve tayinlerle ilgili 92, şehzade ve devlet büyüklerinin çocuklarıyla ilgili 75, düğün ve sünnet törenleriyle ilgili 10, vefatlarla ilgili 114, fetih ve sulhlarla ilgili 52, bina yapımı ve tamiri ile ilgili 141 tarih manzumesi yazıldığını tespit ettik. Bu tablo en çok tarih düşürülen konuların mansıb ve tayinler, ölümler, doğumlar, bina yapımı ve tamiri için olduğunu göstermektedir. Mevlevi şairlerden olan

Esrar Dede, Sakıb Dede ve Neyyir gibi şairlerin sadece Mevlevi çevrelerinden kişilerin doğumları, ölümleri ve Mevlevi tekkelerinin yapımı ve tamiri için tarih düşürdüğünü gördük.

Tarih düşürme ve türleri bölümünde tarih düşürmede izlenen yolları kısaca özetleyip taradığımız manzumelerden birer örnek beyit verdik. Taradığımız tarih manzumelerinde genellikle beyit halinde ve mısra halinde tarih düşürüldüğünü gördük. Sosyal hayatla olan sıkı sıkıya bağı sonucunda tarih manzumesi kaleme alan şairler sadece tarih düşürmekle kalmaz aynı zamanda çevrelerini nasıl iyi gözlemlediklerini de gösterirler. Şairlik yeteneğinin yanı sıra belirli bir matematiksel yöntemi de bulunan tarih düşürme sanatının kullanılması, devrin şairinin sosyal hayatı ve çevresinde yaşanan gelişmeleri şiirine ne kadar yansıtabildiğiyle de alakalıdır.

İkinci bölümde tarih manzumelerini konularına tasnif ederek 7 ana başlık, 29 alt başlık altında topladık. Padişahların tahta çıkışları, sadrazam ve şeyhülislam tayinleri, şehzade ve devlet büyüklerinin çocuklarının doğumları, ölümler ve evlenmeler gibi kişiye özgü olayların yanı sıra savaşlar, sulhlar, toplum için önemli olan mimari yapıların inşası gibi toplumu ilgilendiren hemen her konuda tarih düşürülmüştür. Cülûsiye başlığı altında padişahların tahta çıkışlarıyla ilgili tarih düşüren şairler: Neylî, Sâmi, Fıtnat Hanım, Çelebizâde Âsım, Vehbî, Mekkî, Besim, Nesib ve Kânî'dir. Bu şairler I. Mahmut, III. Mahmut, I.Abdülhamit ve III. Selim'in tahta çıkışlarıyla ilgili tarih manzumeleri yazmışlardır. Divan edebiyatı, saray çevresinde gelişen bir edebiyat olduğundan ve padişah sosyal hayatın merkezinde yer aldığından şairler yazdıkları şiirlerle padişahlardan destek görmektedirler. Bu yüzden padişahın çadırı, arabaya ve kayığa binışleri şairler tarafından tarih düşürülen diğer konulardır. Aynı durum devrin sadrazamları ve diğer devlet adamları için de geçerlidir. Mansıb ve tayinler başlığı altında en çok sadrazamların ve şeyhülislamların göreve gelişleriyle tarih manzumeleri kaleme alınmıştır.

Doğumlar başlığı altında şehzadelerin ve sultanların doğumlarının yanı sıra şairler, devlet büyüklerinin çocuklarının doğumlarından da bahsetmişlerdir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla kendi çocuklarının doğumu için tarih manzumesi yazan tek şair Sakıb Dede'dir.

Düğünler başlığı altında III. Ahmet'in şehzadelerinin ve İbrahim Paşa'nın oğlunun sünnet düğünü için yazılan manzumelerde tüm halkın hayranlıkla izlediği ve katıldığı bir kutlama olduğundan bahsedilmiştir.

Evlilik başlığı altında III. Ahmet'in kızlarının ve Sadrazam Ali Paşa'nın yaptığı evlilikler hakkında tarih düşürülmüş, yapılan kutlama ve ziyafetler anlatılmıştır.

Tez çalışmamızın en geniş ikinci bölümü oluşturan ölümler başlığı altında şairlerin kendi yakınları, devlet büyüklerinin ve yakınlarının vefatları hakkında yazılan tarih manzumeleri yer almaktadır. Vefatlarla ilgili pek çok tarih düşüren şairlerden farklı olarak Nedim, sadece annesinin vefatı üzerine tarih düşürmüştür.

Zaferler başlığı altında Osmanlı Devleti'nin fethettiği yerler, yaptığı seferler ve barış antlaşmaları hakkında düşürülen tarihler verilmiştir. Verilen tarihlerden Osmanlı Devleti ile Avusturya, Rusya ve İran ilişkileri hakkında geniş bir bilgiye sahip olmaktayız. III. Ahmet devrinde alınan Mora, Nahcivan, Tiflis, Hemedan, Tebriz, Loristan, Revan, Gence ve Isfahan; I. Mahmut tarafından alınan Nemçe ve Belgrat'a yapılan sefer, I. Abdülhamit'in Mehadya seferi bahsedilen konulardır.

Tezimizin en geniş kısmını oluşturan 'Mimari yapılar' başlığı altında XVIII. yüzyılda inşa edilen saraylar, köşkler, dini mekânlar, eğitim ile ilgili mekânlar, çeşme, sebil ve hamamlar hakkında kaleme alınan manzumeler tasnif edilmiştir.

Kasrlar\köşkler başlığı altında saraylar, sahilhaneler, köşkler, beyt ve hane ile ilgili yazılan manzumeler verilmiştir. Dönemin padişahı ve paşalar tarafından yaptırılan köşkler ve kasrlar şairlerin tarih manzumesi düşürdüğü en geniş alandır. Bu konuda şairler 141 tarih manzumesi kaleme almıştır. Lale Devri'nin ihtişamını yansıtan Sa'd-âbâd köşkü şairlerin en çok tarih manzumesi yazdığı mekândır. Yazılan bu manzumelerden dönemin mimari gelişimini ve zevkini tespit etmek mümkündür. Elde ettiğimiz bilgiler tarihi kaynaklarla da paralellik göstermektedir.

Dini mekânlardan camii, tekke, türbelerden en çok tarih düşürülen başlık camiilerdir. Padişahların, eşlerinin ve devlet erkânından kimselerin yaptırdığı camiilerden günümüze ulaşmış eserler de mevcuttur.

Çeşme ve sebiller başlığı bina yapımı ve tamirinden sonra hacim olarak yoğun olan ikinci bölümdür. Padişahlar ve yakınları tarafından yaptırılan İstanbul'da yaptırılan çeşmeler, İbrahim Paşa'nın Nevşehir'de yaptırdığı çeşme ve Edirne sarayında yaptırılan çeşme önemli su yapılarındandır.

Tezimizde elde ettiğimiz tüm verileri incelediğimizde, XVIII. yüzyılda kaleme alınmış tarih manzumelerinin diğer yüzyıllara oranla hacim ve konu çeşitliliği bakımından ele alındığında tarih düşürme sanatının bu yüzyılda altın çağını yaşadığını söyleyebiliriz. Tarihi kaynaklarla paralellik gösteren tüm bu veriler ışığında Divan şiirinin özellikle de tarih manzumelerinin kendi içinde oluşturduğu kurallarla, imgelerle, mazmun ve mefhumlarıyla kapalı bir şiir olmadığını, tarih manzumelerinin sosyal hayata sıkı sıkıya bağlı bir edebi tür olduğunu ispatlamıştır.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Kenan (2010), **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- AKÜN, Ömer Faruk (1994), “**Divan Edebiyatı**”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.9, TDV Yayınları, İstanbul.
- ANDREWS, Walter (2009), **Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı**, Çeviri: Tansel Güney, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ARSLAN, Mehmet (2000), **Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- BANARLI, Nihat Sami (1977), **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. I-II, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul.
- BATUR, Atilla (2010), **Müverrih Sürûrî Külliyyatı- 1 Divan**, Divan Kitap, Ankara.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet (1998), **Dîvanlar Arasında**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ÇEÇEN, Halil (2008), **Fitnat Hanım Hayatı, Sanatı ve Divanı**, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- ÇINAR, Bekir (2009), **Ârifzâde Âsım ve Divançesi**, Laçın Yayınları, Kayseri.
- DEMİREL, Şener (2008), “Antepli Aynî Divanı’ndaki Tarih Manzumeleri Üzerine Bir İnceleme.”, **Turkish Studies**, Volume 3\4 Summer, s. 1-27.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2004), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara.
- DİLÇİN, Cem (1983), **Yeni Tarama Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara.
- DİLÇİN, Cem (2003), “**Cumhuriyetin 80. Yılında Divan Şiiri Üzerine Düşünceler**”, A.Ü. DTCF Cumhuriyetin 80. Yılına Kutlama Etkinlikleri, Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu, Ankara.
- ERDEM, Sadık (2002a), **Neyyir ve Dîvânı İnceleme-Tenkidli metin-Sözlük**, Fakülte Kitabevi, Isparta.

- ERDEM, Sadık (2002b), **Nesîb ve Dîvânî İnceleme-Tenkidli metin-Sözlük**, Tuğra Matbaası, Isparta.
- GİBB, E. J. Wilkinson (1999), **Osmanlı Şiir Tarihi I-II**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- GİBB, E. J. Wilkinson (1999), **Osmanlı Şiir Tarihi III-V**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- GÜZEL, Abdurrahman (2006), **Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı**, AkçağYayınları, Ankara.
- HAMMER, J. Von (2007), **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Cilt 1, İlgî Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- HORATA, Osman (1998), **Esrâr Dede Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Divanı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa (1997), **Ötelerden Bir Ses**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa, Osman HORATA, Muhsin MACİT, Filiz KILIÇ, İ.HakkıAKSOYAK (2005), **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara.
- İZ, Fahir (1999), "**Divan Şiiri**", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Haz. Mehmet Kalpaklı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- KAPLAN, Mehmet (1976), **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I**, İstanbul.
- KILIÇ, Atabey (2004), **Mirzâ-zâde Ahmet Neylî ve Divanı**, Kitabevi, İstanbul.
- KORTANTAMER, Tunca (2004), **Eski Türk Edebiyatı Makaleleri**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat (1931), **Divan Edebiyatı Antolojisi**, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat, (1981), **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul.
- KURNAZ, Cemal (2001), **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- KUTLAR, Fatma S. (1996), "**Arpaemini-zâde Sami Divanı**", Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- LEVEND, Agah Sırrı (1984), **Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar**, Enderun Yay, İstanbul.
- LEVEND, Agah Sırrı (1988), **Türk Edebiyatı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

- MACİT, Muhsin (2001), **Erzurumlu Zihnî Divanı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- MENGİ, Mine (1999), **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- MERMER, Ahmet, Lütfi ALICI, Muvaffak EFLATUN, Yavuz BAYRAM, Neslihan Koç KESKİN (2008), **Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Muallim Naci (2000), **Osmanlı Şairleri**, Haz. Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Nedim (2004), **Nedim Divanı**, Haz. Abdülbâki Gölpınarlı, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- OKÇU, Naci (1993), **Şeyh Galip I-II Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umumî tahlili ve Divanının Tenkitli metni**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- OKUYUCU, Cihan (2010), **Divan Edebiyatı Estetiği**, Kapı Yayınları, İstanbul.
- ÖZTEKİN, Özge (2004), **"XVIII. yüzyıl Divan Şiirinde Toplumsal Hayatın İzleri: Divanlardan Yansıyan Görüntüler"**, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ÖZTEKİN, Özge (2010), **Çelebizâde Âsım Divanı**, Ürün Yayınları, Ankara.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1993a), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I.**, MEB Yayınları, İstanbul.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1993b), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II.**, MEB Yayınları, İstanbul.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1993c), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III.**, MEB Yayınları, İstanbul.
- PALA, İskender (2003), **Akademik Divân Şiiri Araştırmaları**, Leyla ile Mecnun Yayıncılık, İstanbul.
- PALA, İskender (2009), **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul.
- SCHİMMELE, Annemarie (1999), **"Alman Gözüyle Divan Edebiyatı"**, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Haz. Mehmet Kalpaklı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla-Ahmet KARTAL (2008), **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergah Yayınları, İstanbul.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (1997), **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi** (1977), Dergah Yayınları, İstanbul.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1988), **Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, TTK Yayınları, Ankara.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1995), **Osmanlı Tarihi IV. Cilt, I. Kısım**, TTK Yayınları, Ankara.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1995), **Osmanlı Tarihi IV. Cilt, II. Kısım**, TTK Yayınları, Ankara.
- YAKIT, İsmail (2010), **Türk-İslam Kültüründe Ebcad Hesabı ve Tarih Düşürme**, Ötüken Yayınları, İstanbul.

ÖZET

ŞAMER, Aliye Deniz. 18. Yüzyıl Tarih Manzumelerinde Sosyal Yaşam, Yüksek Lisan Tezi, Ankara, 2012.

Çalışmamızda XVIII. yüzyılda yazılmış tarih manzumelerinden yola çıkarak dönemin toplumsal yaşamını, tarih düşürme geleneğini ve tarih düşürme sanatının yöntemlerini değerlendirmeye çalıştık.

Tezimizin birinci bölümünde geçmişten günümüze tarih düşürme sanatından ve bu geleneğin XVIII. yüzyıla yansımalarından bahsettik. İncelediğimiz divanlardaki tarihlerden hareketle şairlerin yazdıkları tarih manzumelerinin tüm divan içindeki yerini, kullandıkları nazım şekillerini ve nelere tarih düşürdüklerini tespit ettik.

XVIII. yüzyılda yazılan tarih manzumelerini incelediğimizde şairlerin padişahların tahta çıkışları, sadrazam ve şeyhülislam tayinleri, şehzade ve devlet büyüklerinin çocuklarının doğumları, ölümler ve evlenmeler gibi kişiye özgü olayların yanı sıra savaşlar, sulhlar, toplum için önemli olan mimari yapıların inşası gibi toplumu ilgilendiren hemen her konuda tarih düşürdüğünü gördük. Tezimizin ikinci bölümünde ise düşürülen bu tarihleri konularına göre tasnif ederek dönemin sosyo-kültürel yapısını tahlil ederek sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: XVIII. yüzyıl, Tarih manzumeleri, Tarih düşürme sanatı, Toplumsal Yaşam, Divan Edebiyatı.

ABSTRACT

ŞAMER, Aliye Deniz. Social Life in Historical Poetries of 18. Century, Master Thesis, Ankara 2012.

In this study, we investigated the life of the society at 18th Century, the tradition of isosephy, and the methods of isosephy by setting off from the historical poetries of 18th Century.

In the first section, we mentioned the alteration of isosephy from the past to the present day, and the responses of the art of the isosephy at 18th Century. We also established the verses, and the places of the historical poetries within the whole divan by using the chronicles from the divans that we investigated.

When we investigated all historical poetries of 18th Century, we found out, the poets have used the art of isosephy to mention the important individual incidents like accedes of sovereigns, designations of grand vizlers and sheikhulislams, the births, the demises and the marriages of the children of the princes, and also the important communal incidents like battles, peaces, and constructions of the important structers.

In the second part of the study, we classified all of these chronicles to resolve the socio-cultural structure of the period and we tried to make a global assessment in the final section of the study.

Key Words: XVIII. century, Historical poetries, İsosephy, Communal life, Old Turkish Literature